

Feminist İktisadın Türkiye'deki Seyr-ü Seferi ve Serencamı: Lisansüstü Tezler Üzerinden Bir Okuma

Traces of Feminist Economics in Turkish Akademia: An Analysis Through Graduate Thesis

Ebru IŞIK¹, Ufuk SERDAROĞLU²

Öz

Bu çalışmanın amacı, feminist iktisadın seyr-ü seferini ve serencamını 1990-2020 yılları için lisansüstü tezler üzerinden okumaktır. Bu doğrultuda, değerlendirmeye alınan iki yüz yüksek lisans ve doktora tezi, hangilerinin feminist iktisadın özelliklerini taşıdığını belirleyebilmek amacıyla, biçim ve içerik yönünden detaylı olarak irdelenmiştir.

Jel Kodları: A13, B54, J16.

Anahtar Kelimeler: Feminist İktisat, Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Feminizm.

Abstract

The goal of this study is to trace feminist economics in Turkey for the period of 1990-2020 through the graduate thesis in academia. To explore the traces of feminist economics through the qualifications of feminist economics, two hundred M.A. and Ph.D. thesis in academia are examined in detail in the sense of thier form and content.

Jel Codes: A13, B54, J16.

Keywords: Feminist Economics, Women, Gender, Feminism.

¹ Arş.Gör. Dr. Sinop Üniversitesi Boyabat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi Bölümü- eikutuk@sinop.edu.tr. ORCID: 0000-0001-6001-527X

² Prof.Dr. Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü Emekli Öğretim Üyesi. ufserdaroglu@gmail.com. ORCID: 0000-0003-4545-1393

1. Giriş

Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferini ve serencamını 1990-2020 yılları arasında Türkiye'de üretilen lisansüstü tezler üzerinden okuyabilmek ve istikbaline ilişkin çıkarımlarda bulunabilmeyi amaçladığımız çalışmamızda, bu amacı gerçekleştirebilmek için öncelikle feminist iktisadın meramının ne olduğunun ortaya konulması ve incelenecek tezlerin bu meramı ne derece yansıttığının irdelenmesi gerektiğini düşündük.

Bu gereklilik doğrultusunda feminist iktisadın meramını ortaya koymaya çalıştığımız ilk kısımda aynı zamanda feminist iktisadın diğer ülkelerdeki seyr-ü seferini ve feminist iktisadın tarihçesini kısaca aktarmaya çalıştık. İkinci kısımda feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferini ortaya koyabilmek adına 1990-2020 yılları arasında 'iktisat', 'çalışma ekonomisi' ve 'kadın çalışmaları' alanlarında üretilmiş lisansüstü tezleri içerik ve biçim yönünden, feminist iktisadın meramını göz önüne alarak irdledik. Üçüncü kısımda ise feminist iktisadın istikbaline ilişkin çıkarımlarda bulunabilmek adına ikinci kısımda detaylı olarak irdelenen tezlere ilişkin bulgularımızı yorumladık. Sonuç bölümünde ise çalışmamızın genel çıkarımlarına ve feminist iktisadın Türkiye'deki istikbaline ilişkin temennilerimize yer verdik.

2. Feminist İktisadın Meramı: Kavramsal ve Kuramsal Arka Plan

Toplumsal cinsiyet farkındalığını iktisada içkinleştirme çabalarının ürünü olarak da tanımlayabileceğimiz 'feminist iktisat', iktisat³ gibi eril yapılandırılmış bir disiplinin feminizm ile sarsıcı buluşması olarak nitelenebilir. Bu ise marjları oldukça katı duvarlarla örülmüş olan - özellikle ana-akım (adam-akım⁴)- iktisadın bu marjlarını esnetmekten öte yıkmak anlamına gelmektedir. Böylesi bir adlandırmanın iktisat literatüründe kendine yer bulabilmesi dahi iktisat disiplini için oldukça büyük bir dönüşümdür. Nitekim egemen iktisat anlayışı olan adam-akım iktisat yaklaşım(lar)ınca kurgulanmış katı sınırlar çerçevesinde yalnızca piyasa ile sınırlı analizler ortaya koyan bir disiplin olarak iktisat, diğer toplumsal disiplinlere kıyasla gecikmeli ve gönülsüzce de olsa, ancak 1990'dan sonra kapılarını feminist bakışa ve toplumsal cinsiyet analizlerine aralayabilmiş, böylece disiplinler arası bir nitelik taşıyan feminist iktisat, iktisat literatüründe kendine yer bulmaya başlamıştır. Feminist iktisat kavramsallaştırmasının sözü edilen marjları yıkma sürecinin kavranabilmesi için, öncelikle feminist iktisadın iktisat literatüründeki seyr-ü seferine kısaca göz atmak yararlı olacaktır.

60'lı yıllardan itibaren genellikle kadın bakış açısını da içerecek biçimde ekonomiyi irdelemek yerine, ekonomide kadını inceleyen⁵, bir başka ifadeyle kadınların işgücüne katılımı, işgücü piyasasında cinsiyetçi ayrımlar, eviçi üretim, çocuk ve yaşlı bakımı gibi konuları, kadınları öznenen ziyade nesne konumunda sadece betimleyici biçimde ele alarak irdleyen bazı

³ Bu çalışmada iktisat ve ekonomi sözcüklerinin Türkçe'de eş anlamlı kullanılmasının yarattığı karmaşanın engellenmesi adına Buğra 'dan esinlenilerek bu iki sözcük farklı anlamlarda kullanılmıştır. 'İktisat (*economics*)' sözcüğü disipline karşılık gelecek biçimde, 'ekonomi (*economy*)' sözcüğü ise bu disipline konu olan insan faaliyetlerini ve bu faaliyetler ile kuramların oluşturduğu bütüne referansla kullanılmıştır (2005:26).

⁴ İlgili literatürde egemen iktisat anlayışına (özellikle neo-klasik iktisada) karşılık gelen ana-akım (main-stream) iktisat adlandırması kullanılmaktadır. Bu çalışmada ise egemen iktisat anlayışlarının eril toplumsal cinsiyetçi yanlılıklarını da vurgulamak adına ilgili feminist iktisat literatüründeki kullanımına paralel bir biçimde, ana-akım iktisat yerine adam-akım (male-stream) iktisat adlandırılmasının kullanılması tercih edildi (Bergmann 1990; Pujol 1992; Nelson 1992; Seiz 1993).

⁵ Kuiper ve Sap (1995)'in bu tespitleri, iktisat disiplini kadının konumuna ilişkin olarak yapılan çalışmaları, 'kadın çalışmaları' ve 'kadın üzerine yapılan çalışmalar' olarak ayrıştırılabilmesi ve böylece bu çalışmalardan hangilerinin feminist iktisat kapsamına alınabileceği konusunda bu çalışmamızda bizim için yol gösterici olmuştur.

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye’deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaoeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

çalışmalara, iktisat literatüründe rastlanmaktadır (Strober, 1994).⁶ Lakin yukarıda da belirtildiği üzere, ‘feminizm’ ve ‘toplumsal cinsiyet’⁷ gibi kavramsallaştırmalar iktisat disiplinine diğer toplumsal disiplinlere kıyasla oldukça geç dâhil edilebilmiştir. Şöyle ki, siyaset, sosyoloji, antropoloji ve tarih gibi disiplinlerde, sözü edilen kavramsallaştırmalar, 70’li yıllarda, feminist hareketlere de paralel bir biçimde, kendine yer bulurken; iktisat disiplininde ise ancak 90’lı yıllarda, feminizm ve iktisat sözcüklerinin bir arada telaffuz edilmesiyle birlikte bilinçli olarak (içselleştirilerek/farkındalıkla) kullanılmaya başlanılmıştır (Strober, 1994; Işık,2020: 152). Toplumsal cinsiyet ve feminizm gibi kavramsallaştırmalar ve beraberinde ‘feminist iktisat’ sözcükleri ancak 1990 yılındaki Amerikan İktisatçılar Birliğinin (American Economic Association) toplantısında ‘Kadının Statüsü Komitesi’ adı altında oluşturulması kararı sonucu düzenlenen oturumda ilk kez akademik ve profesyonel bir kitle önünde yüksek sesle telaffuz edilmiştir. Akabinde 1992 yılında Uluslararası Feminist İktisatçılar Birliği (The International Association for Feminist Economics-IAFFE) kurulmuştur. Günümüzde halen bu isimle devam eden oluşum, 1993 yılında “Sınırları Aşmak: İktisat Kuramında Feminist Yaklaşımlar(*Out of the Margin: Feminist Perspectives on Economics*)” başlıklı bir kongre düzenlemiş ve ardından 1995 yılında “Feminist İktisat (*Feminist Economics*)” isimli bir süreli yayın da çıkartarak bir bakıma ‘feminist iktisat’ kavramsallaştırmasının iktisat literatüründeki konumunu sağlamlaştırmak adına önemli bir adım atmıştır (Serdaroğlu, 2010a: 7; Kuiper ve Sap,1995:1-2). “*Geleneksel iktisat dergilerindeki formatlara uymayan makalelerin de basılabileceği bir süreli yayın olarak ‘Feminist İktisat (Feminist Economics)’*” (Strassmann, 1995:1), 1995’ten günümüze yayın hayatına devam etmektedir.⁸ Böylece feminist iktisadın hem akademiada hem de politika üretme süreçlerinde iktisadın gündemine taşınabilmesi mümkün olmuştur.

‘Feminist iktisadın Türkiye’deki seyr-ü seferini ve serencamını lisansüstü tezler üzerinden bir okuma’ ile değerlendirmeye geçmeden önce, meramının ne olduğunu -daha akademik bir ifadeyle kuramsal arka planını- da kısaca serimlemek, sözü edilen değerlendirmedeki kriterlerin algılanabilmesi açısından, bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Feminist iktisadın meramının ne olduğunu anlayabilmek, öncelikle “feminist iktisat nedir?” sorusuna yanıt arayarak, feminist iktisat kavramsallaştırmasının içeriğini detaylı bir biçimde ortaya koymakla mümkün olabilecektir. Ancak bu soruyu yanıtlamak ve detaylı bir biçimde kavramsallaştırmayı irdelemek bir zorunluluk olarak karşımıza çıksa da, bu soruya tekil bir yanıt vermek -gerek feminist iktisadın disiplinlerarası niteliği gerekse kuramsal arka planı bağlamında- içerimlediği farklılıklar (farklı feminist iktisat yaklaşımları) göz önüne alındığında oldukça zordur.

⁶ Kadınların toplumsal yaşamda erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olmaları gerektiği düşüncesinin tarihi ise çok daha eskilere 17.ve 18.yüzyıllara dayanmaktadır (Pujol, 1992; Gardiner, 1997; Folbre, 2011). 19 ve 20.yüzyıllarda sözü edilen konular daha iktisadi bir zeminde tartışmaya açılarak farklı ideolojik ve kuramsal arka plana sahip kadın düşünürler tarafından pek çok itiraz gündeme taşınmıştır (Agenjo-Calderon ve Galvez-Munoz, 2019).

⁷ 70’lerde sosyoloji, siyaset, tarih, antropoloji, vb. disiplinlerde öznel deneyimlerin öneminin fark edilmesi kadın çalışmaları alanını doğurmuş ve böylece toplumsal cinsiyet ve feminizm sözü edilen disiplinler için bir analiz aracı haline gelmiştir. Bu temelde feminizm ve toplumsal cinsiyet kavramsallaştırmaları da kadın çalışmaları ile birlikte sistematik bir biçimde ele alınmaya başlanmıştır (Scott, 1986).

⁸ Tüm bu çabalara karşın günümüzde feminist iktisada aşına olan iktisatçı sayısı hala oldukça düşüktür. İktisat bölümlerinde akademik olarak da feminist iktisada arzulanan ölçüde yer verilmemektedir. Ayrıca feminist iktisadın 1995’ten günümüze seyr-ü seferi ve serencamı için bkzn. Işık,2020: 151-166.

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye’deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaoeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

Yine de farklı feminist iktisat yaklaşımlarını kapsayabilecek genel bir tanım vermek gerekirse, feminist iktisat, kadınların iktisadi konum ve durumlarını iyileştirme amacıyla, ekonominin kadın bakış açısını da dâhil ederek ele alınmasıdır diyebiliriz. (Serdaroğlu, 2010a: 3). Şöyle ki, günümüzde kadınlar hala, genelde toplumsal özelde iktisadi hayatta ve hatta iklim değişikliklerinden kaynaklanan doğal olaylar karşısında en dezavantajlı durumda oldukları için (Barker, 2013: 18); feminist iktisat kadınların sözü edilen dezavantajlı durumunu değiştirmeyi hedeflemekte, bu dezavantajlı durumun konumdan ziyade konumlandırma sonucu olduğu ve bu konumlandırmanın tamamen adam-akım iktisadın eril yapılandırılışından kaynaklandığı tespitlerinden hareketle, adam-akım iktisadın eril kodlarını deşifre etmeyi ve bu kodları ortadan kaldıracak politikalar üretmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda kadınların gerek özel gerekse kamusal alandaki sözü edilen dezavantajlı konumlarını iyileştirebilmek için, iktisadi (disiplinini) kadın bakış açısını da dâhil ederek gözden geçirmeyi ve ekonomiyi de bu bakış açısıyla ele almayı hedefleyen feminist iktisat, böylece iktisadın hem kuram hem de politika açısından daha kapsayıcı hale geleceğini öne sürmektedir (Strober, 1994).⁹

Femist iktisat adlandırmasının bilinçli bir biçimde telaffuz edilmeye başlanmasıyla birlikte, feminist iktisadın, iktisadi kuram ve politika açısından daha kapsayıcı hale getirme hedefi doğrultusunda ‘kadın’, ‘toplumsal cinsiyet’ ve ‘feminizm’ gibi kavramsallaştırmalar diğer toplumsal disiplinlerdeki (siyaset, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, tarih, vb. disiplinler) anlamlandırma ve kullanımına paralel bir biçimde, artık iktisat disiplini de içselleştirilerek kullanılmaya başlanılmıştır.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere feminist iktisat öncesinde de ‘kadın’ı bir kategori olarak ele alan ve ekonomide kadının yerini betimlemeye çalışan pek çok çalışmanın yapıldığını söylemek mümkündür. Ancak iş dünyasında kadının konumu, kadın istihdamı, verimlilik, kadın işgücünün yoğunlaştığı sektörler gibi konuları gündeme taşıyan bu çalışmalar (Serdaroğlu, 2010a:6), “kadın bakış açısını da dahil ederek ekonomiyi” değil “ekonomide kadını” ele alan ve bu nedenle de ‘kadın çalışmaları’ndan ziyade ‘kadınlar üzerine yapılan çalışmalar’ olarak nitelenmektedir. Bu kapsamdaki çalışmaları, kadını bir kategori olarak değerlendirilmesinin ötesine geçemedikleri için feminist iktisat kapsamında değerlendirmek mümkün görünmemektedir. Diğer yandan iktisat disiplini de kadınlar tarafından, kadın bakış açısıyla, kadınların konumlarını, toplumdaki konumlandırılışlarını nedenleriyle tespit etmeyi ve konumlarının iyileştirilmesi için politikalar üretmeyi amaçlayan çalışmaları, ya da diğer bir ifadeyle ‘kadın çalışmaları’ni, gönül rahatlığıyla feminist iktisat bağlamında ele almak mümkündür. Sözü edilen çalışmalarda, kadınları konu alan çalışmalardan farklı olarak, kadını yalnızca nesne olarak incelemenin ötesine geçilmekte, özne-nesne ayrımı/hiyerarşisi ortadan kaldırılmakta ve böylece kadın deneyimleri ve kadına özgü kılınan faaliyetler görünür kılınabilmektedir. Bu bağlamda, tüm ötekileştirmelerin yanı sıra, özellikle de kadınların günlük yaşama ilişkin deneyimlerinin yorumlanmasında kadın bakış açısının da farkındalıkla/ içselleştirilerek analizlere dahil edilmesi, kadınların özel ve toplumsal yaşamdaki konumlarının iyileştirilmesini sağlayabilecektir.

Sözü edilen bakış açısına sahip çalışmalar iktisat özelinde de farklı bakış açılara sahip feminist iktisatçılar (olumlu ayrımcılık, feminist deneycilik, feminist farklılık, feminist postmodernizm,

⁹ Feminist iktisadın meramına ilişkin farklı anlamlandırmalar için bkzn.; Ferber ve Nelson, 1993; Strassman, 1995; Matthaie 1996; Jaggar, 2007; Serdaroğlu, 2010a, 2010b; Agenjo-Calderon ve Galvez-Munoz, 2019; Işık,2020.

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye’deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

feminist yapısallaştırmacılık)¹⁰ tarafından uzlaşma ile feminist iktisat kapsamında ele alınmaktadır. Benzer biçimde bir yandan farklı ancak birbiriyle çelişmeyen liberal, radikal, sosyalist, postmodern gibi feminist anlayışlarını, diğer tarafta neo-klasik, marksist, kurumsalcı iktisat yaklaşımları gibi farklı iktisat yaklaşımlarını benimseyen feminist iktisatçıların, feminist iktisadın üzerinde temellendiği eleştiri paradigmaları, hedefleri ve politika önerileri konusunda detaylar dışında uzlaştıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Farklı feminist iktisat anlayışları doğrultusunda, feminist iktisat, tekil bir bakış açısı sunmanın ötesine geçerek pek çok kavramsallaştırmayı farklı boyutlarıyla ele alan “şemsiye bir kuram” olarak nitelenebilir (Agenjo-Calderon ve Galvez-Munoz, 2019). Bu tespit adam-akım iktisat olarak nitelenen neo-klasik iktisat anlayışını benimseyen feminist iktisatçıların feminist iktisat içindeki konumu açısından oldukça dikkat çekicidir. Diğer bir ifadeyle adam-akım iktisadı feminizmin diliyle konuşmak mümkün müdür? Yukarıda sözü edilen ‘Feminist Economics’ süreli yayını ve kongrelerinde bu tür çalışmalara rastlamak mümkündür. Her ne kadar bu perspektifle feminist iktisat kapsamına dahil edilebilecek ürünler ortaya koymak zor ise de, ekonomiyi kadın bakış açısıyla irdeleyen, kadınların konumlarının iyileştirilmesine ilişkin politikalar üretilmesini ve analizlerini eril kodlardan arındırarak yapmayı önceleyen, neo-klasik iktisadın analiz yöntemlerini de sıklıkla kullanan iktisatçılar, feminist iktisatçı; ürünleri de feminist iktisat kapsamında ele alınabilmektedir. Çünkü hangi feminist iktisat anlayışı ile yaklaşırsa yaklaşılsın feminist iktisadın odağına aldığı asıl mesele kadınların konumlarını iyileştirmek adına kadın bakış açısıyla ekonomiyi ele almak ve politikalar üretmek olmaktadır (Barker, 2013:24).

Bu bağlamda tüm farklı feminist iktisat yaklaşımlarının uzlaştıkları nokta ise yukarıda da sözü edildiği üzere kadınların toplumsal konumlarının her bakımdan iyileştirilmesi, kadınların ve tüm ötekileştirilenlerin de yaşamlarını sürdürebilmeleri ve geliştirebilmeleri için gerekli ihtiyaçlarının teminine ilişkin faaliyet ve politikaların (*social provisioning*) tümünün içerilmesinin gerekliliğidir (Nelson, 1993; Jennings, 1993; Power, 2013, Strasmann, 1995:1; Serdaroğlu, 2010b:101). İktisat bu gereklilik doğrultusunda insanların toplum içindeki konumunu ve refahını iyileştirmek biçiminde geniş bir kapsamda ele alındığında, feminist iktisat da bu bağlamda kadın bakış açısını da ekonomiye dahil edecek biçimde iktisadın sınırlarını genişleten bir perspektifle, kadınların toplumsal konumunu (ekonomi de dahil) tüm kurumlar açısından iyileştirmeyi amaçlamak olarak nitelenebilecektir.

Feminist iktisat, bu biçimde nitelendiğinde öncelikle iktisadi toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele almak, bir başka ifadeyle feminizmin yanı sıra toplumsal cinsiyet kavramsallaştırmasının içerimlerinin de farkındalıkla/içselleştirilerek analizlere dahil edilmesi bir zorunluluk haline gelmektedir. Şöyle ki toplumsal cinsiyetin vaz geçilmez bir analiz aracı olarak iktisada dahil edilmesi, sadece belirli kesimlerin değil, herkesin refahının yükseltilmesinin ekonomik faaliyetlerin önemli bir parçası olarak kabul edilmesini; toplumdaki farklı katmanların, kimliklerin ve yönelimlerin içerilmesini; toplumsal eylemin önemini vurgulayan ve iktisadi analizleri belli etik kaygılarla ortaya koymaya çalışan bir iktisat anlayışı inşa ederek kadınların

¹⁰ Sözü edilen farklı feminizm anlayışlarının (liberal, radikal, sosyalist, postmodern, vb.) iktisat disiplinindeki uzanımları ise farklı feminist iktisat anlayışlarını (olumlu ayrımcılık, feminist deneycilik, feminist farklılık, feminist postmodernizm, feminist yapısallaştırmacılık, vb.) doğurmuştur. Farklı feminizm anlayışları ve farklı feminist iktisat anlayışlarının detaylı açıklaması için bkz. Serdaroğlu, 2010b:83-91; Işık, 2020: 144-1

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

konumlarının iyileştirilmesini sağlamak açısından önemli rol oynayacaktır. (Power, 2004; Beneria, Berik ve Floro,2016).

Toplumsal cinsiyetin iktisadi analizlere dahil edilmesi, ayrıca iktisadın dilinin de değişmesini zorunlu kılacaktır. Zira ekonomiye ilişkin hâkim anlayışlar, ataerkil epistemolojik temeller ve iktidar ilişkileri ile örülü toplumsal kurgular üzerine inşa edilmektedir. Bu durum ise iktisadi söylemin erkek egemen yapısı aracılığı ile iktisat disiplinine yansımaktadır (Agenjo-Calderon ve Galvez-Munoz, 2019). İşte tam da bu nedenle feminist iktisat çalışmalarında dilin belirleyici bir unsur olmasının ardında erkek egemen söylemin -adam-akım iktisadın dili (bilim dili) aracılığı ile- iktisat disiplinine yansımaları tespiti yatmakta ve dolayısıyla iktisadın dilinin eril toplumsal cinsiyetçi kodlardan arındırılması da temel amaçlardan birisi haline gelmektedir.

Yukarıdaki tespitler doğrultusunda feminist iktisat çalışmalarının amacı, kusursuz modeller ve kuramlar oluşturmak değil, yaşayan insanların deneyimini yansıtmak; yerel ve küresel bazda kamu politikalarını etkilemek; sürdürülebilir çevre, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konuları da iktisadın çalışma alanına dahil etmek ve ayrımcılıkları ortadan kaldırmak olarak ortaya konulmaktadır (Barker, 2013:23). Bu amaçla, adam-akım iktisat öncelikle, özelde cinsiyetçilik, genelde ise tüm ayrımcı unsurlar temelinde sorgulanmakta; bu sorgulama hâkim paradigma olan adam-akım iktisat anlayışının üzerine inşa edildiği *konu, model, yöntem ve eğitimindeki* eril yanlılıklar deşifre edilerek yapılmakta; bu sorgulamalarda ulaşılan tespitler doğrultusunda iktisadın ayrımcı unsurlarından arındırılarak daha kapsayıcı bir perspektifle analizler yapılmasına olanak sağlayacak bir zemine oturtulması hedeflenmektedir. Nitekim feminist iktisatçılar, iktisat literatüründe tali olarak nitelenen -eviçi üretim, aile, bakım emeği, kadın yoksulluğu, vb.- konuların önemini özellikle vurgulayarak; modelleştirmede insan davranışlarına ilişkin varsayımları dışı olarak kabul edilen özellikleri de içerecek biçimde genişleterek; yöntemsel sınırlandırmalara karşı çıkarak; eril toplumsal cinsiyetçi kodlarla yapılandırılmış iktisat eğitiminin de revize edilmesi gerekliliğine dikkat çekerek feminist iktisadın bir başka ifadeyle kadın bakış açısını da içerebilecek iktisadi çalışmaların bu dört noktaya (konu-kapsam, model, yöntem, eğitim) odaklanması gerektiğini ifade etmektedirler (Nelson, 1995: 135). Bu ise iktisatta ciddi bir dönüşümü imlemektedir. Lakin iktisat disiplini (özellikle adam-akım iktisat) sınırları içinde kalarak disiplinini dönüştürme çabası adeta imkânsızdır. Şöyle ki nicel yöntemlerin kullanımının yaygın, pozitif normatif ayrımının çok belirgin ve basitleştirici varsayımlarla şekillenen modellerin kullanımının neredeyse bir zorunluk olduğu adam akım-iktisadın sınırları oldukça katıdır. Sözü edilen basitleştirici varsayımlar (örneğin kıtlık) ile nelerin dışarıda bırakıldığı (örneğin bölüşüm) ise çoğunlukla sorgulanmamaktadır (Walsh,1987). İktisadın marjları dışında bırakılanların marj içine dahil edilebilmesi de tam da bu nedenlerle *iktisadın konusu-kapsamı, modeli, yöntemi ve eğitimi* bağlamındaki dönüşümlerle gerçekleşebilecektir. Öyleyse iktisadın marjlarının aşılmasına ilişkin dönüşümlerin izlerini sözü edilen dört nokta üzerinden izlemek mümkün olabilecektir.

Konu-kapsam:

Adam-akım iktisadın konusu büyük ölçüde piyasa ile sınırlıdır. Piyasada bir bedel karşılığı değişime konu olmayan ve toplumsal cinsiyetçi rol ve görev dağılımı temelinde kadınlara yüklenen faaliyetler iktisadın konusu dışında bırakılmaktadır. Böylece adam-akım iktisat erkek faaliyetlerini evrenselleştirmekte ve kadınlar tarafından gerçekleştirilen faaliyetleri üretken emek dışında konumlandırarak 'çalışma' olarak görmemektedir; bu doğrultuda eril

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye’deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

toplumsal cinsiyetçi bir dil ile ‘evkadını’ olarak nitelediği kadınların eviçi emeğini değersiz addetmekte, kadınların işgücü içindeki konumlarını çalışan ya da işsiz olarak belli bir kategoriye dahil etmeksizin, kadınların sözü edilen faaliyetlerini dolayısıyla kadınları adeta görünmez kılmaktadır. Toplumsal cinsiyetin bir analiz aracı olarak iktisada dahil edilmesi ile, kadınları “*iktisat dışı varlıklar*” olarak niteleyen ve ekonominin dışına iten piyasa tanımlı iktisat anlayışının yapısızlaştırılması ve bunun yerine toplumsal yaşama ilişkin değerlerin ön planda tutulduğu bir iktisat anlayışının inşası mümkün olabilecek, böylece piyasa vurgusu anlamsızlaşacaktır. (Agenjo-Calderon ve Galvez-Munoz, 2019; Jennings, 1993:123). Bunun sonucunda iktisadın konusu-kapsamı, yalnızca piyasa ilişkileri bağlamında sınırlandırılmaksızın tüm alanlarda (kurumlar, devlet, aile-eviçi) gerçekleştirilen iktisadi faaliyetleri kapsayacak ve görünmeyeni görünür kılacak biçimde genişletilebilecektir (MacDonald,1995:180).

Nitekim feminist iktisat, iktisadın konusunu sadece piyasada değişime konu olan üretim ve tüketim faaliyetleri ile sınırlandırmak yerine, insanların yaşamlarını idame ettirmek ve geliştirmek için gerekli olan tüm ihtiyaçların teminine ilişkin tüm faaliyet ve politikaları içerecek biçimde genişleterek, kamusal alana ilişkin piyasa temelli faaliyetler ile özel alan ve toplumsal yaşama ilişkin tüm faaliyet ve politikalar arasındaki ayrımı kaldırmayı hedeflemektedir (Jennings, 1993:123). Böylece iktisadın kapıları, genelde tüm ötekileştirilenlere özelde kadınlara, kadın deneyimlerine ve faaliyetlerine açılacak, tüm farklılıklarıyla insanların toplumsal ve iktisadi yaşamlarını içerecek bir iktisat anlayışı ile adam-akım iktisadın disiplinin konusuna ilişkin çizdiği sınırlar aşılabilecektir (Strassmann, 1995:1; Serdaroğlu, 2010b:101-102).

Model:

Adam-akım iktisadın modeli, “*homoeconomicus*” olarak tanımlanan rasyonel, özerk, rekabetçi, bencil -sadece kendi çıkarını gözeten-, kısıt altında optimizasyon davranışını kıt kaynakları en etkin biçimde dağıtmaya çalışarak sağlayan, seçimlerini de bu doğrultuda gerçekleştiren otonomisi kendinden menkul iktisadi birey (*mantar adamlar*)¹¹ varsayımı üzerine inşa edilmiştir. İktisadi bireyin kimliğini resmeden bu özellikler, aynı zamanda adam-akım iktisadın davranış modelinin üç sacayağını- ‘*kıtlık, bencillik ve rekabet*’- temsil etmektedir. Sözü edilen davranış modeli ise iktisat disiplininin sınırlarını katı bir biçimde belirlemektedir. Şöyle ki, iktisada giriş kitaplarında temel iktisadi sorun “kıt kaynaklarla sınırsız insan ihtiyaçlarının karşılanması” olarak belirlenmekte ve bu sorunun çözümü de bu “sınırlı kaynakların en etkin biçimde dağıtımı” olarak sunulmakta ve dayatılmaktadır (England, 1993:42). Adam-akım iktisadın kıtlık ve etkinliğe odaklanmasının ardında da yine modelini üzerine inşa ettiği, “*bireyciliğin vahşi bir boyutta kimliklendirilmesi*” olarak nitelenen, *homoeconomicus* varsayımı yatmaktadır (Nelson,1996:31).

Feminist iktisatçılar adam-akım iktisadın davranış modelinin -kıtlık, bencillik ve rekabet üzerine inşa edilen *homoeconomicus* tanımının- insanların günlük yaşamdaki davranışlarını açıklamak ve günümüzde karşılaşılan iktisadi sorunları çözmek konusunda yetersiz kaldığını ileri sürmektedirler (Wooley, 1993:487; Strober, 1994:145). Bu nedenle de iktisadın günlük yaşam ile bağınyı güçlendiren yeni ve daha kapsayıcı bir iktisat oluşturulması gerektiği konusunda da

¹¹ Bu iktisadi bireyin “çocukluğu, yaşlılığı, kimseye bağımlılığı ve kendinden başka kimseye karşı sorumluluğu yoktur. Bir tür mantar gibi topraktan fişkırmaktadır” (Nelson, 1996:30).

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

uzlaşa içindedirler. Daha kapsayıcı bir iktisadın inşası, “sadece kendi çıkarını düşünen, özerk, rasyonel, rekabetçi, bencil, kıt kaynakların dağıtımına ilişkin seçimini hiçbir etki altında kalmadan yapan iktisadi ‘bireyin’-homoeconomicusun- yanı sıra; başkalarının da refahını önemseyen-diğergam-, karar ve seçimlerini bu bağlamda birlikte belirleyen -işbirliğiyle hareket eden-, sorunun kıtlıktan ziyade bölüşüm kaynaklı olduğunun bilincinde olan, toplumsal ve doğal çevresinden etkilenen ‘insan’”ın (Serdaroğlu, 2010b:107) analizlere dahil edilmesiyle mümkün olabilecektir.

Şöyle ki, adam-akım iktisadı karakterize eden bu üç temel kavram (kıtlık, bencillik, rekabet) iktisadi ilişkilerin sadece bir kompartmanını -piyasaya konu olan eril yanını- yansıtmakta, genellikle dişillikle özdeşleştirilen ‘iş birliği, diğergamlık ve bolluk’ gibi kavramlarla ilişkilendirilen kompartman ise göz ardı edilmektedir. Böylece adam-akım iktisadın kurguladığı bu model doğrultusunda, kadın davranışları ve çoğu kadınlarca gerçekleştirilen üretim faaliyetleri iktisadın marjları dışına itilmektedir (Serdaroğlu, 2010b: 107). Feminist iktisatçıların bu soruna çözüm önerisi, marj dışına itilenleri içeriye alınıp içerdekileri marj dışına atmak değildir. Şöyle ki, feminist iktisatçıların önerisi, adam-akım iktisadın modelleştirmede dayandığı kıtlık, bencillik, rekabet gibi kavramları reddederek yerine bolluk, diğergamlık, işbirliği gibi zıtlarının konulması değil, çoklu insan davranışlarının kavranılabilmesi için bu altı kavramın birlikte içerilebileceği ve hatta bunlara yenilerinin eklenebileceği dinamik ve açık bir modelleştirmedir (Nelson, 1996:31; Serdaroğlu, 2010a:15).

Feminist iktisatçıların iktisadın modeline ilişkin önerileri aynı zamanda özel ve toplumsal yaşamı tüm kompartmanlarıyla kapsayan ve iyileştirilmesine katkı sağlayan bir iktisat anlayışının inşası için de yol gösterici olacaktır. Feminist iktisatçıları, feminist iktisat “kadınların toplumdaki durum ve konumlarını iyileştirecek biçimde ekonomiye kadın bakış açısını da dahil ederek iktisadı yeniden inşa etmek” olarak tanımlandığında maddi karşılıklar ve bireysel rekabetin yerini iş birliği, dayanışma ve uyumun alacağını ifade etmektedirler. Kadın bakış açısının içselleştirilmesinde eril dilin dönüştürülmesinin önemini vurgulayan feminist iktisatçıları, yardımlaşmayı ve bireyselleşmeden uzaklaşmayı çağrıştıran ‘bolluk, iş birliği ve diğergamlık’ kavramsallaştırmalarının iktisadın modeline dahil edilmesinin, marj dışına itilen kadınları ve kadınlarca gerçekleştirilen faaliyetleri de görünür kılacağını savunmaktadırlar. Feminist iktisadın modele ilişkin önerileri doğrultusunda artık, kapitalist sistem ve süreçleri veri olarak kabul edilmeyecektir. Farklı süreçlerin ve bu süreçlerin beraberinde getireceği farklı sonuçların (sistemlerin) iktisadın tartışma alanına taşınması mümkün olabilecektir. İktisadi eylemin sınırları genişleyecek ve hatta ortadan kalkacak böylece karşılıksız kadın emeği -örneğin duygusal, duygulanımsal emek- gibi piyasa dışı addedilen eylemler de iktisadın kapsamına dahil edilebilecektir (Power,2004).

Yöntem:

Feminist iktisatçıların adam-akım iktisadın yöntemine ilişkin eleştirileri, iktisat disiplininin kadın deneyimlerine ve kadına yakın söylem biçimlerine dolayısıyla da kadın bakışına kapılarını kapattığı argümanı üzerine odaklanmaktadır. Ayrıca yöntemin iktisadi çalışmalar üzerindeki belirleyici rolü de feminist iktisatçıları tarafından eleştirilere tabi tutulmaktadır (Agenjo-Calderon ve Galvez-Munoz, 2019).

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye’deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaoeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

Tıpkı konusu ve modeli gibi adam-akım iktisadın yöntemi de örtük biçimde de olsa belli sınırlarlandırmalar içermektedir. Adam-akım iktisadın genellikle benimsediği (nicel) yöntem, ekonometri ve katı istatistiki veri toplama tekniklerine dayanmaktadır. Bu yöntemin epistemolojik arka planı bilimsel pozitivizm, metodolojisi ise kantitatif istatistiki analiz biçiminde ortaya konulabilir. Adam-akım iktisat, gerek yöntemi gerekse yönteminin dayandığı epistemolojik anlayışı ile, kadın bakış açısını ve kadınlara özgü bilme biçimlerini iktisadi araştırmaların yöntemsel sınırlarının dışına itmektedir (MacDonald, 1995:177). Adam-akım iktisat çalışmalarında benimsenen yöntemsel sınırlandırmalar doğrultusunda, soyut ve üst düzeyde formalize edilmiş analizler, somut ve detaylı ampirik çalışmalardan ve hikaye anlatımlarına dayalı söylem biçimlerinden daha değerli kabul edilmekte ve böylece sofistike matematik, mantık ve ekonometri teknikleri kullanılan iktisadi analizlerin sonuçlarının nesnellüğünün garantilendiği iddia edilmektedir (Nelson, 1995: 139). Bu iddiadan hareketle, adam-akım iktisadın yöntem ve söylemini kullanmayan çalışmalar -iktisat ile ilişkisi ne olursa olsun- yöntemsel açıdan yeterince bilimsel (nesnel) olmadıkları gerekçesiyle iktisat disiplininin marjları dışına itilmektedir. Şöyle ki, kadın deneyimlerini, dişil olarak nitelenen hikaye anlatımı gibi biçimlerle aktaran çalışmalar bu nedenle yeterince bilimsel kabul edilmemekte; bu da bilim-toplumsal cinsiyet ilişkisini temellendiren eril yanlılığın, iktisat disiplinde de yöntemsel ve söylemsel bazda belirleyici olduğunu kanıtlamaktadır (Serdaroğlu, 2010b:94-95).

Feminist iktisatçıların, iktisadın yönteminin bu eril yapısından nasıl kurtarılabilceğine ilişkin yanıtı da modele ilişkin önerileriyle benzer biçimde, nesnel (eril) addedilen nicel yöntemlerin reddi değil, yöntemsel sınırlamaların kaldırılması şeklinde olmaktadır:

“Daha evvel reddedilen yöntemlerin (örneğin, sezgiyi de içeren diyalektik akıl yürütme) kötü ya da yeterince etkin olmamaları nedeniyle değil, dişil olarak algılandıkları için reddedildikleri göz önüne alındığında, bilginin kaynağına ilişkin tercihlerin, kişilerin konularınca (cins, ırk, etnik köken, sınıf, milliyet, kültür, vb.) belirlenen değer yargılarına dayandığı da anlaşılmaktadır. Bu bağlamda iktisadi bilgi de onu üretenlerin yaşam ve deneyimlerinden bağımsız olmadığı için durum odaklı ve kısmidir. Bu nedenle farklı bilme biçimleri, insan bilgisi tablosuna hiçbir hiyerarşik sınırlamaya tabi tutulmadan dahil edilmelidir.” (Ferber ve Nelson, 1993: 13).

Eğitim:

Feminist iktisatçılar açısından, iktisat eğitimi de – tıpkı, konu, model ve yönetime ilişkin sınırların aşılması gibi- iktisadın ve dolayısıyla ekonomiye hakim kurum ve mekanizmaların eril toplumsal cinsiyetçi, vb. yanlılıklarından arındırılmasını hedefleyen çabalara ilişkin süreçte son derece önemli görünmektedir (Serdaroğlu, 2010b: 108). Feminist iktisatçılar disipline ve ekonomiye egemen eril yanlılıkların arındırılması ve iktisadın sınırlarından kurtarılması sürecinde, iktisadi (disiplini) yönlendiren ideolojinin ekonomiyi de yönlendirdiği; ekonomiye ilişkin algıların da tekrar disiplini şekillendirdiği; ‘iktisadın ne olduğu’ na ve ‘iktisatçı gibi düşünmenin ne anlama geldiği’ne ilişkin ideolojik yargı ve yaklaşımların da iktisat eğitimi sürecinde edinildiği argümanlarından hareketle, iktisat eğitiminin önemine dikkat çekmektedirler.

İktisat eğitimi sürecinde öğrencilere adam-akım iktisat yaklaşımının evrensellik, genellik ve nesnellik iddialarıyla inşa edilmiş olan temel kavram ve varsayımları (modelleri) basit

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye’deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaoeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

matematiksel analizler aracılığı ile sunulmakta; model ile özdeşleştirilen kuramın oluşumuna ilişkin tartışmalara, alternatif yöntem ve yaklaşımlara, öğrencilerin üzerinde tartışma yapabilecekleri kapsamda yer verilmemektedir. Zira adam-akım (özellikle neo-klasik) iktisadın konusu, modeli ve yöntemi -dayatmacı bir biçimde- oluşturulmuş bilginin aktarımı şeklinde bir eğitimi zorunlu kılmaktadır (Shackelford, 1992: 572). Bu bağlamda iktisat eğitiminde kullanılan ders kitapları, öğrencilerin ekonomiye ilişkin soru ve araştırmalarını ortaya koymalarına imkân tanımamakta; farklı görüş ve yöntemsel uygulamalara yer vermemekte; iktisadi problemlerin çözümünde farklı yorumları içermemektedir. *“Bu temelde sözü edilen kitaplarda sunulan bilgi sadece pişmiş bir yemeğin sunulmasından ibarettir; üstelik bu sunum, yemeğin hazırlanış sürecine, kullanılan malzemelerin neler olduğuna ve besleyici özelliklerine ilişkin merakı olanların cesaret ve motivasyonunu kırıcı bir sunumdur”* (Klammer,1990: 152).

Feminist iktisatçıların önerdikleri iktisat anlayışlarından hareketle, iktisadın farklı kuram, konu, kapsam, kavram ve yaklaşımları, model ve yöntemleri hiyerarşik bir sıralamaya tabi tutmayacak bir anlayışla tanımlanması; iktisada ilişkin bilgilerin nicel olduğu kadar nitel enformasyondan da etkilendiğinin yani durum odaklı olduğunun kabul edilmesi halinde, iktisat eğitiminin oluşturulmuş bilginin aktarımı şeklindeki eğitim anlayışına sığdırılması da mümkün olamayacaktır. (Nelson, 1995:145).

“Pişmiş bir yemeğin sunulması” şeklindeki sınırlandırmadan kurtarılmasıyla iktisat eğitimi, farklı yöntem ve söylemlere açılabilir; iktisadi öğrenme yerine iktisadi oluşturma çabalarına yönelik bir iktisat eğitimi eleştirel, analitik ve yaratıcı düşüncenin gelişimine yardımcı olarak eril toplumsal cinsiyetçi bir anlayışla marj dışına itilen konuların, deneyimlerin de içerilmesine olanak tanıyan bir anlayışla gerçekleştirilebilecektir. Böylece iktisat sınıflarındaki öğrencilerin gelecekte farklılıkların bilincinde ve farklılıklara saygılı kuramcılar ve iktisadi politika üreticileri olarak iktisadi -ve dolayısıyla ekonomiyi- daha ‘insani’ –tüm farklı bakışlarla birlikte, kadın bakış açısını da içeren- bir boyuta taşıyabilmeleri mümkün olacaktır (Serdaroğlu, 2010b: 110-111; Bartlett, 1996; Nelson, 1995; Shackelford, 1992; Williams, 1993).

Feminist iktisadın meramını kısaca, öncelikle ekonomi alanındaki ‘kadın çalışmaları’nın -kadın bakış açısı içselleştirilerek yapılan çalışmaların- ‘kadın üzerine yapılan çalışmalar’dan farkını, ayırıcı unsurlarıyla ortaya koymak ve sonra da ‘kadın çalışmaları’nı iktisatta yaygınlaştırmak olarak özetleyebiliriz. Bu bağlamda da feminizm ve toplumsal cinsiyet kavramlarının içselleştirilerek/farkındalıkla kullanılması; böylece ekonominin kadın bakış açısını da içerecek biçimde incelenmesi; incelemeler sonucundaki tespitlerinden hareketle kadınların ve tüm ötekileştirilenlerin yaşamlarını iyileştirmeye yönelik politikalar üretilmesinin hedeflenmesi; dilin eril kodlardan ayrıştırılmış olması önem taşımaktadır. Tüm bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi ise feminist iktisat kapsamında değerlendirilebilecek çalışmaları ayıran belirleyici unsurları ortaya konulması; iktisadın konu-kapsam, model, yöntem ve eğitiminde radikal dönüşümlerin yapılması ile mümkün olabilecektir. Öyleyse feminist iktisadın Türkiye’deki seyr-ü seferi ve serencamı lisansüstü tezlerin sözü edilen belirleyici unsurlar doğrultusunda değerlendirilmesiyle ortaya konulabilecektir.

3. Feminist İktisadın Türkiye’deki Seyr-ü Seferi

Feminist iktisadın 1990’da kadının statüsü komitesinde yüksek sesle telaffuzundan günümüze Türkiye’deki seyr-ü seferini ve serencamını, bir başka deyişle güzergahını ve bu güzergahtaki

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

duraklarını, serimleyebilmek için Türkiye'de 1990'dan itibaren feminist iktisat ile ilişkilendirilebileceğini düşündüğümüz alanlarda – iktisat, çalışma ekonomisi, kadın çalışmaları¹²- yüksek lisans ve doktora düzeyinde üretilen lisansüstü tez çalışmalarını irdeledik.

Çalışmamızın iskeletini oluşturan sözü edilen lisansüstü tez çalışmalarını tespit edebilmek için, Yükseköğretim Kurumu'nun tez arama motorunda her üç alanda da 'feminist iktisat' anahtar sözcüğü ile filtrelenmiş bir arama yapmayı düşündük. Ancak böylesi bir filtreleme 'feminist iktisat' anahtar sözcüğünü içermemesine rağmen, feminist iktisat kapsamında değerlendirilebilecek olan ürünlerin göz ardı edilmesine neden olacağı için, anahtar sözcüklerimizi feminist iktisatla ilişkili olarak daha kapsayıcı olduğunu düşündüğümüz 'kadın', 'toplumsal cinsiyet' ve 'feminizm' olarak belirledik. Bu temelde çalışmamıza konu olan lisansüstü tezlere 'kadın', 'toplumsal cinsiyet' ve 'feminizm' anahtar sözcükleri ve -her ne kadar feminist iktisadın disiplinlerarası niteliğini göz ardı etme anlamına gelse de amacımız ekonomi ile ilişkilendirmek olduğu için – 'ekonomi' anahtar sözcüğü ile filtrelenmiş bir biçimde arama yaparak ulaştık. Bu biçimde ulaşılan tezler 'iktisat'¹³, 'çalışma ekonomisi' ve 'kadın çalışmaları' alanlarına göre tek tek incelenip ayrıştırılarak ele alındı. Böylece çalışmamıza konu olan ürünleri bu üç alanda ve sözü edilen üç anahtar sözcük ile sınırlandırmış olduk. Hangi tezlerin feminist iktisat kapsamında değerlendirilebileceğine ilişkin yaptığımız irdelemeyi hem içerik hem de biçim yönünden detaylandırabilmek için ancak erişime açık olan tezleri incelemeye aldık. Böylece 173 yüksek lisans ve 27 doktora olmak üzere toplam 200 teze eriştik.

Sözü edilen 200 tezi irdelemeye başladığımızda kimi tezlerde 'kadın' ve 'toplumsal cinsiyet', 'kadın' ve 'feminizm', 'toplumsal cinsiyet' ve 'feminizm' ya da 'kadın', 'toplumsal cinsiyet' ve 'feminizm' anahtar sözcüklerinin bir arada içerildiğini gördük. 'Kadın' ve 'toplumsal cinsiyet' anahtar sözcüklerini birlikte içeren 17, 'kadın' ve 'feminizm' anahtar sözcüklerini birlikte içeren 4, 'feminizm' ve 'toplumsal cinsiyet' anahtar sözcüklerini birlikte içeren 5 ve her üç anahtar sözcüğünü birlikte içeren 1 lisansüstü tez bulunduğunu tespit ettik. Çoklu sayım probleminden kaçınmak için anahtar sözcüklerin ikisini ya da üçünü birlikte içeren tezleri yalnızca bir kategoride ele almak istedik. Bu kapsamda en genel kategori olan 'kadın-ekonomi' sözcüklerini içeren tezleri sınıfladığımız grupta kesişimleri dikkate almadan analizimizi gerçekleştirdik. 'Toplumsal cinsiyet-ekonomi' anahtar sözcüklerini içeren tezleri gruplandırırken 'kadın-ekonomi' anahtar sözcüğü ile ortak olanları -daha önce 'kadın-ekonomi' kategorisinde incelemiş olacağımız için- değerlendirme dışında tuttuk. Son olarak 'feminizm-ekonomi' anahtar sözcüklerini içeren tezleri gruplandırırken de -daha önce 'toplumsal cinsiyet-ekonomi' kategorisinde ele almış olacağımız için- 'toplumsal cinsiyet-ekonomi' anahtar sözcüklerini içeren tezleri bu kategoride değerlendirmeye dahil etmedik.

Böylece Tablo 1'den de görülebileceği üzere, her bir kategoriye ait genel toplamlardan, iki veya daha fazla anahtar sözcüğü bir arada içeren tezleri çıkardığımızda, incelenecek toplam tez

¹² Türkiye'deki Yüksek Öğretim Kurumunda, iktisat, çalışma ekonomisi ve kadın çalışmaları disiplinleri 'alan' olarak adlandırıldığı için ve çalışmamızdaki veri kaynağımızın Yüksek Öğretim Kurumu'nun tez arama motoru olması nedeniyle çalışmamızda disiplin yerine alan sözcüğü kullanılmıştır.

¹³ Amacımız feminist iktisat kapsamında değerlendirilebilecek olan tezleri ayrıştırmak olduğu, Yüksek Öğretim Kurumu'nun arama motorunda ise iktisat sözcüğünün anlamlı bir sonuç vermemesi nedeniyle konu temelinde 'ekonomi' anahtar sözcüğünün ortak anahtar sözcük olarak belirlenmesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıktı. Ayrıca Yüksek Öğretim Kurumunun tez arama motorunda bölüm ise 'iktisat' olarak tanımlandığı için disiplinleri (alanları) ayırırken iktisat sözcüğünü sözcüğünü kullandık.

sayısına ulaştık. Toplamda iktisat, çalışma ekonomisi ve kadın çalışmaları alanlarında üretilmiş 149 yüksek lisans ve 25 doktora olmak üzere 174 lisansüstü tezi incelemeye aldık.

İncelememizi yaparken amacımız, Türkiye’de feminist iktisadın serencamının seyr-ü seferini gözlemek, daha sonra da anlamak ve aktarmak olduğu için, 1990 yılından 2020 yılına kadar üretilmiş lisansüstü tezleri beşer yıllık altı döneme ayırarak değerlendirdik. Bu bağlamda ‘1990-1995’, ‘1996-2000’, ‘2001-2005’, ‘2006-2010’, ‘2011-2015’ ve ‘2016-2020’ olmak üzere ayrıştırılan dönemler için lisansüstü tezleri, anahtar sözcükler ve alanlara göre dağılımlarını doktora ve yüksek lisans ayrımlarını da gözeterek Tablo 1’de resmettik.

Tablo 1: İncelenen Tezlerin Anahtar Sözcükler, Alanlar ve Dönemler İtibariyle Dağılımı¹⁴

KATEGORİLER	5 YILLIK DÖNEMLER/ALANLAR	1990-1995		1996-2000		2001-2005		2006-2010		2011-2015		2016-2020		TOPLAM	
		Y	D	Y	D	Y	D	Y	D	Y	D	Y	D	Y	D
KADIN- EKONOMİ	İKT.	-	-	-	-	1	-	3	-	9	3	32	1	45	4
	Ç.E.	-	-	-	-	1	-	8	-	12	1	18	2	39	3
	K.Ç.	-	-	2	-	1	-	3	-	-	-	-	-	6	-
TOPLUMSAL CINSİYET- EKONOMİ	İKT.	-	-	-	-	1	-	4	-	1	4	22	6	28	10
	Ç.E.	-	-	-	-	-	-	2	1	5	3	32	3	39	7
	K.Ç.	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	3	-
FEMİNİZM- EKONOMİ	İKT.	-	-	-	-	-	-	3	-	2	-	6	1	11	1
	Ç.E.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	1	2
	K.Ç.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-
GENEL TOPLAM		-	-	2	-	6	-	23	1	30	13	112	13	173	27
KADIN- TOPLUMSAL CINSİYET- EKONOMİ	İKT.	-	-	-	-	-1	-	-1	-	-	-1	-6	-	-8	-1
	Ç.E.	-	-	-	-	-	-	-2	-	-2	-	-4	-	-8	-
	K.Ç.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KADIN- FEMİNİZM- EKONOMİ	İKT.	-	-	-	-	-	-	-1	-	-1	-	-2	-	-4	-
	Ç.E.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	K.Ç.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLUMSAL	İKT.	-	-	-	-	-	-	-1	-	-	-	-2	-	-3	-

¹⁴ Tablolarda İktisat ‘İKT.’, Çalışma Ekonomisi ‘Ç.E.’, Kadın Çalışmaları ‘K.Ç.’, Doktora ‘D’ Yüksek Lisans ‘Y’ ile gösterildi.

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye’deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

	Ç.E.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-1	-1	-	-1	-1
	K.Ç.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İNCELENEN TOPLAM TEZ SAYISI		-	-	2	-	5	-	18	1	27	11	97	13	149	25

Tablo 1.’den izlenebileceği üzere, ‘feminist iktisat’ adlandırmasının dünyada ilk kez telaffuz edilmeye başlandığı 1990-1995 yılları arasında, Türkiye’de, belirlediğimiz alanlarda, sözü edilen anahtar sözcüklerle filtreleyerek arama yaptığımızda herhangi bir lisansüstü çalışma olmadığını gördük. 1996-2000 yılları arasında ise yalnızca kadın çalışmaları alanında, ‘kadın-ekonomi’ sözcükleri ile filtrelenmiş olarak yapılan arama sonucunda 2 adet yüksek lisans tezine erişebildik; ‘feminizm-ekonomi’ ve ‘toplumsal cinsiyet-ekonomi’ anahtar sözcükleri ile filtrelenmiş arama sonucunda ise lisansüstü tez çalışmasının olmadığı gördük. Bu tespitlerden hareketle, bu yıllarda, Türkiye’de yapılan çalışmalarda henüz toplumsal cinsiyet ve feminizm kavramsallaştırmalarına bir aşinalık olmadığını, kadın çalışmaları alanında ise oldukça sınırlı örneklerle yalnızca ‘kadın-ekonomi’ anahtar sözcüğünü içeren çalışmaların yapıldığını, bu bağlamda iktisat ve çalışma ekonomisi alanlarında 2000 yılına kadar sözü edilen kavramlarla tanışıklığın olmadığı çıkarımını yapmak mümkün oldu.

2001-2005 döneminde üretilen çalışmalara baktığımızda ise hepsi yüksek lisans düzeyinde olan 6 tez çalışmasından 1’inin ‘kadın-ekonomi’ ve ‘feminizm-ekonomi’ anahtar sözcüklerini birlikte içerdiğini fark ettik. Bunun sonucunda çift sayımı engelleme adına ‘feminizm-ekonomi’ kategorisinden bu tezi düştüğümüzde, söz konusu yıllar için incelediğimiz tez çalışmalarının sayısı 5’e indi.

2006-2010 döneminde 23’ü yüksek lisans ve 1’i doktora olmak üzere toplam 24 lisansüstü çalışma üretildiğini, ortak anahtar sözcüklerin yer aldığı çalışmaları çıkardığımızda ise incelemek üzere 18 yüksek lisans ve 1 doktora tezi kaldığını gördük. ‘Toplumsal cinsiyet-ekonomi’ anahtar sözcüğü ile yaptığımız arama sonucunda 2006-2010 döneminde ilk defa ‘doktora düzeyinde’ bir teze rastladık.

2011-2015 döneminde üretilen tez çalışmalarının sayısında belirgin bir artış olduğunu gözlemledik. Şöyle ki bu dönemde 30’u yüksek lisans ve 13’ü doktora olmak üzere toplam 43 lisansüstü tez çalışması üretildiğini; ortak anahtar sözcükleri içeren çalışmalar çıkarıldığında bile 27 yüksek lisans ve 11 doktora olmak üzere toplam 38 tezin incelemeye alınabilecek olduğunu saptadık.

2016-2020 döneminde ise en keskin artışın söz konusu olduğunu fark ettik. Bu dönemde 112’si yüksek lisans ve 13’ü doktora olmak üzere toplam 125 lisansüstü tez çalışmasının üretildiğini, ortak anahtar sözcükleri içeren çalışmaları dışarıda bıraktığımızda ise 97’si yüksek lisans ve 13’ü doktora düzeyinde olmak üzere toplam 110 tezin incelemeye alınabileceğini belirledik.

Tablo 1’den de izlenebileceği üzere yıllar itibariyle 2016-2020 döneminde diğer dönemlere kıyasla hem yüksek lisans hem de doktora düzeyinde üretilen lisansüstü tez sayısının çok daha fazla arttığını, ‘kadın-ekonomi’ anahtar sözcüklerini içeren tezlerde en çok artışın iktisat alanında gerçekleştiğini (2011-2015 döneminde 12 üründen 2016-2020 döneminde 33 ürüne yükseldiğini) fark ettik. Ayrıca ‘toplumsal cinsiyet-ekonomi’ anahtar sözcüklerini birlikte içeren tezlerde en çok artış çalışma ekonomisi alanında (2011-2015 döneminde 8 olan ürün sayısı

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaoeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

2016-2020 döneminde 35'e yükselmiş), 'feminizm-ekonomi' anahtar sözcüklerini içeren çalışmalarda ise en çok artışın (2011-2015 döneminde 2'den, 2016-2020 döneminde 7'ye yükselmiş) yine iktisat alanında söz konusu olduğunu gördük.

Yukarıda nicel olarak (biçimsel açıdan) tespit edilen büyüklükler feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferine ilişkin dönemsel karşılaştırmada lisansüstü çalışmalarda 'kadın', 'toplumsal cinsiyet' ve 'feminizm' kavramsallaştırmalarına yer veren çalışma sayısını ortaya koyabilme şansı tanısa da; ancak sözü edilen çalışmaların içerik açısından incelenmesi, bir başka ifadeyle sözü edilen kavramların biçimsel olarak kavramsallaştırmanın ötesine geçip geçmediğinin, farkındalıkla/içselleştirilerek kullanılıp kullanılmadığının belirlenmesi ile feminist iktisat kapsamına dahil edilip edilemeyeceği, böylece feminist iktisadın Türkiye'deki serencamı anlaşılabilir. ¹⁵

Bu nedenle yukarıda belirttiğimiz üzere biçimin yanı sıra içerik açısından daha detaylı bir irdeleme yapabilmek amacıyla, irdelemenin daraltılmış alanlarda yapılmasının yararlı olacağı görüşünden hareketle, karşılaştırmayı da mümkün kılacak biçimde tespitlerimizi, ayrı ayrı her bir anahtar sözcük ile filtrelediğimiz arama sonuçları doğrultusunda oluşturduğumuz üç ayrı tabloda ortaya koyduk. Böylece 'kadın-ekonomi', 'toplumsal cinsiyet-ekonomi' ve 'feminizm-ekonomi' anahtar sözcüklerini içeren üç ayrı tablo elde ettik ¹⁶. Sözü edilen tabloları oluşturma sürecinde, lisansüstü tez çalışmalarının öncelikle 'biçimsel açıdan' feminist iktisatla örtüşüp örtüşmediğini belirlemek istedik. Bu bağlamda tezlerin '*feminist iktisat adlandırmasını içerip içermediğini*', '*kuramsal arka planının feminist iktisat kuramıyla örtüşüp örtüşmediğini*', '*feminist iktisat literatürüne atıfta bulunup bulunmadığını*' dikkate alarak tezleri üretenlerin bu bağlamda '*feminist iktisada aşına olup olmadığını*', aşına olmaları durumunda ise bunun hangi boyutta (*yok/kısmen/tam*) olduğunu ortaya koymaya çalıştık. İncelemeye aldığımız 174 lisansüstü tez çalışmasını ayrı ayrı sözünü ettiğimiz temelde değerlendirerek bu çalışmaların kaçının feminist iktisat ile tanışık olduğunu, bir başka ifadeyle kaçının feminist iktisat ile biçimsel olarak ilişkilendirilebilecek olduğunu da bu perspektifle belirlemeye çalıştık.

İçerik açısından yaptığımız incelemelerde ise öncelikle çalışmalarının '*konu, kapsam ve model açısından feminist iktisatla örtüşüp örtüşmediğini*' ¹⁷ tespit etmek istedik. Bu temelde ana-akım iktisadın konu, kapsam ve modeline daha uygun olan ve feminist iktisatla bu bağlamda örtüşmeyen çalışmaları ayrıştırabilmek de mümkün oldu. Ardından lisansüstü çalışmalarda kullanılan yöntemleri '*nicel*', '*nitel*' ve '*karma*' olarak sınıflandırdık. Bu sınıflandırma tez çalışmalarının daha çok hangi yöntemi kullandığını analiz etmemiz açısından yararlı oldu. Bu ayrımı yapmaktaki amacımız yöntemler arası bir hiyerarşi kurmak değil, iktisat, çalışma ekonomisi ve kadın çalışmaları alanlarında üretilen tezlerin hangisinin daha fazla hangi yöntem(ler)i kullandığını ortaya koymaktı. Fakat bu yöntemlerden herhangi birinin kullanılmış olması- örneğin nicel bir çalışma olması- ürünün feminist iktisat kapsamı içinde/dışında

¹⁵ Hangi çalışmaların feminist iktisat kapsamında değerlendirilebileceğine ilişkin tespitler için bkz. "Feminist İktisadın Meramı: Kavramsal ve Kuramsal Arka Plan".

¹⁶ Tablo 1'den de izlenebileceği üzere 1990-1995 yılları arasında ilgili anahtar sözcüklerle yapılan arama sonucuna göre feminist iktisatla ilişkisi temelinde irdeleyebileceğimiz lisansüstü tez çalışması bulunmadığı için, her bir alt kategorinin biçim ve içerik açısından ayrı ayrı değerlendirildiği tablolarımızda (Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5) inceleme dönemini 1996 yılından başlattık.

¹⁷ Feminist iktisadın konu-kapsam ve modele ilişkin tespitleri için bkz. "Feminist İktisadın Meramı: Kavramsal ve Kuramsal Arka Plan".

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaoeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

nitelenmesi için bir kriter teşkil etmedi. Ayrıca içerik analizini yaparken çalışmaların nasıl bir dille yazılmış olduğunu da incelemek istedik. Zira kadın bakış açısının içselleştirilmesi durumunda dil de eril vurgu ve işaretlerden arındırılmış olacaktı¹⁸. Çalışmalarda eril kodlarla örülü bir dil kullanılması, yazarının kadın bakış açısını içselleştirmedigine dair bir gösterge olarak kullanılabilmesi için, her bir tez çalışmasını '*dilinin eril kodlar içerip içermemesi*' bağlamında da değerlendirdik. İçerik analizimizin son bölümünde ise içeriğe ilişkin olarak belirlediğimiz kriterlerden hareketle, lisansüstü tez çalışmalarının '*ekonomiye kadın bakış açısını da dahil edecek biçimde kadın bakış açısını içselleştirip içselleştirmedigini*'; içselleştirme söz konusu ise boyutunun ne olduğunu (*yok/kısmen/tam*) belirlemeye çalıştık. Feminist iktisadın en geniş anlamıyla ekonomiye kadın bakış açısını da dahil ederek yaklaşmak olarak betimlersek, bu perspektifle üretilen çalışmaları feminist iktisadın (kadın bakış açısını) içselleştirmiş olarak değerlendirdik.

Lisansüstü tez çalışmalarının biçim ve içerik bakımından analizinin ardından, çalışmamıza konu olan lisansüstü tezlerin feminist iktisat kapsamında ele alınıp alınamayacağına ilişkin çıkarımlarımızı ortaya koyabilmek adına, feminist iktisada aşinalık ve kadın bakış açısını içselleştirmeye ilişkin tespitlerimizi, '*değerlendirme*' bölümünde dört ana başlık altında sınıflandırdık. Bu temelde yaptığımız başlıklandırma, '*feminist iktisada aşına değil ve kadın bakış açısını içselleştirmemiş*', '*feminist iktisada aşına ancak kadın bakış açısını içselleştirmemiş*', '*feminist iktisada aşına olmadığı halde kadın bakış açısını içselleştirmiş*', '*hem feminist iktisada aşına hem de kadın bakış açısını içselleştirmiş*' biçiminde oluştu. Bu kapsamda yaptığımız değerlendirmeye göre, biçimsel olarak feminist iktisada aşına olmadan, içerik bakımından kadın bakış açısına sahip olarak üretilmeyen çalışmaları feminist iktisat kapsamında ele almanın mümkün olamayacağını düşündük. Feminist iktisada aşına olarak nitelendirdiğimiz çalışmalardan, kadın bakış açısından yoksun, eril bir dille yazılmış ve yöntemi -özellikle nicel- içeriğinin önüne geçmişse, '*feminist iktisadın meramı*'nı göz önüne aldığımızda, feminist iktisat kapsamında ele alınamayacağına karar verdik. Diğer yandan feminist iktisat adlandırmasına ve literatürüne aşına olmamakla birlikte konu, kapsam, model, yöntem ve dil açısından ekonomiye kadın bakış açısını da dahil ederek yaklaşan çalışmaların ise feminist iktisat kapsamında değerlendirilebileceğine kanaat getirdik. Böylece feminist iktisada aşına olmayıp, kadın bakış açısını içselleştirmiş olarak nitelediğimiz sözü geçen çalışmalarda, bu çalışmaları üretenlerin feminist iktisada dahil olduklarının farkına varmadan, feminist iktisat kapsamında değerlendirilebilecek çalışmalar ürettiklerini ayrıca vurgulamak mümkün oldu. Biçim açısından feminist iktisada aşına ve içerik bakımından ekonomiye kadın bakış açısıyla yaklaşılarak üretilmiş çalışmalar ise doğal olarak feminist iktisat kapsamında ele alındı. Bu durumda incelediğimiz lisansüstü çalışmalardan ancak ekonomiye yaklaşımda kadın bakış açısı içselleştirilmiş olarak üretilenleri feminist iktisat kapsamında ele aldık, bu bakış açısından yoksun olanlar ise feminist iktisada biçimsel olarak aşına olsalar dahi kapsam dışında addettik.

3.1. 'Kadın-Ekonomi' Anahtar Sözcüklerini İçeren Tezlerin Feminist İktisatla İlişkisi

En genel kategori olan 'kadın-ekonomi' başlığı altında -kesişimleri dikkate almadan sınıflandırma yaptığımızda- Tablo 2'den de izlenebileceği üzere 1996-2020 yılları arasında 97 lisansüstü tez çalışması olduğunu tespit ettik. 1996-2000 döneminde 2, 2001-2005 döneminde

¹⁸ Feminist iktisat çalışmalarında dile atfedilen önem için bkz. "Feminist İktisadın Meramı: Kavramsal ve Kuramsal Arka Plan".

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaoeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

3, 2006-2010 döneminde 14, 2011-2015 döneminde 25 ve 2016-2020 döneminde 53 çalışma üretildiğini gördük. Bu bağlamda 2006-2010 döneminde lisansüstü tez çalışmalarının sayılarının giderek artmaya başladığını, artışın 2011-2015 döneminde hızlanarak devam ettiğini, daha önceki tespitlerimize de paralel bir biçimde 2016-2020 döneminde ise diğerlerine kıyasla en yüksek sayısal artışın gerçekleştiğini gözlemledik.

Tablo 2: Kadın-Ekonomi Anahtar Sözcüklerini İçeren Tezlerin Feminist İktisatla İlişkisi

Dönemler	Alanlar	Doktora/Yüksek Lisans	BİÇİM AÇISINDAN						İÇERİK AÇISINDAN						DEĞERLENDİRME					
			Feminist iktisat			FEMİNİST İKTİSADA AŞINALIK			Konu kapsam ve model feminist iktisada uygun	Yöntem			Dili eril kodlar içermiyor	KADIN BAKIŞ AÇISINI İÇSELLEŞTİRME			AŞINA DEĞİL, İÇSELLEŞTİRİLMEMİŞ	AŞINA, İÇSELLEŞTİRİLMEMİŞ	AŞINA DEĞİL, İÇSELLEŞTİRİLMİŞ	AŞINA, İÇSELLEŞTİRİLMİŞ
			kavramsallaştır- ması içeriyor	kuramsal arka planını içeriyor	literatürüne atıf var	yok	kısmen	tam		nitel	nitel	karma		yok	kısmen	tam				
1996-2000	İKT.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Ç.E.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Y		-	-	1	1	1	-	2	-	2	-	2	-	-	2	-	-	1	1	
2001-2005	İKT.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	1	1	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	1
	Ç.E.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	-
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Y		1	1	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	1	
2006-2010	İKT.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	1	1	1	2	-	1	3	2	1	-	1	2	-	1	2	-	-	1
	Ç.E.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	-	1	3	7	1	-	7	-	7	1	6	2	3	3	2	-	5	1
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Y		-	1	1	2	-	1	2	-	-	3	2	1	-	2	1	-	1	1	
2011-2015	İKT.	D	1	2	3	-	1	2	2	1	1	1	2	1	-	2	-	1	-	2
		Y	1	2	5	5	2	2	6	8	1	-	4	6	3	-	5	1	-	3
	Ç.E.	D	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	1	-	-	1	-	-	1	-
		Y	2	5	8	8	1	3	10	5	7	-	9	4	2	6	4	-	4	4
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Y		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
2016-2020	İKT.	D	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-
		Y	9	8	11	22	4	6	26	22	8	2	14	20	7	5	17	3	5	7
	Ç.E.	D	-	-	-	2	-	-	1	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-
		Y	2	4	5	16	1	1	12	9	8	1	10	8	2	8	8	-	8	2
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Y		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Toplam			18	26	40	68	11	18	75	49	40	8	55	46	17	34	41	5	27	24

Biçim açısından:

'Kadın-ekonomi' anahtar sözcükleriyle yaptığımız arama sonucunda elde ettiğimiz 97 çalışmanın biçimsel açıdan serencamını (feminist iktisat ile biçimsel açıdan örtüşüp örtüşmediğini) belirlemek için, nasıl oluşturulduğunu yukarıda detaylı bir biçimde anlattığımız kriterler temelinde tezlerin *feminist iktisat adlandırmasını* içerip içermediğini, *kuramsal arka planının* feminist iktisat kuramıyla örtüşüp örtüşmediğini, feminist iktisat *literatürüne* atıfta bulunup bulunmadığını dikkate alarak tezleri üretenlerin bu bağlamda feminist iktisada aşına olup olmadığını, *aşına* olmaları durumunda ise bunun hangi boyutta (yok/kısmen/tam) olduğunu ortaya koymaya çalıştık.

Sözünü ettiğimiz 97 çalışmadan 1'i kadın çalışmaları, 12'si iktisat, 4'ü çalışma ekonomisi alanlarında olmak üzere 17 yüksek lisans; 1'i iktisat alanında doktora düzeyinde olmak üzere toplam 18 lisansüstü tez çalışmasında *feminist iktisat adlandırmasına* yer verildiğini gördük. 18 çalışmadan 11'inin 2016'dan sonra üretilmiş olması dikkatimiz çeken bir nokta oldu.

Feminist iktisadın kuramsal arka planını içeren 26 lisansüstü tez çalışmasından 2'si kadın çalışmaları, 12'si iktisat, 10'u çalışma ekonomisi alanlarında olmak üzere 24'ünün yüksek lisans; 2'sinin ise iktisat alanında doktora düzeyinde üretilmiş olduğunu tespit ettik. 26 çalışmadan 9'unun 2011-2015 döneminde, 12'sinin 2016-2020 döneminde olmak üzere 21'inin 2011 sonrasında üretilmiş olduğunu gördük.

İncelemeye aldığımız 97 çalışmadan 3'ü kadın çalışmaları, 18'i iktisat, 16'sı çalışma ekonomisi alanlarında 37'sinin yüksek lisans; 3'ünün de iktisat alanında doktora düzeyinde olmak üzere toplam 40'ında feminist iktisat literatürüne atıfta bulunulduğunu saptadık. Sözü edilen 40 çalışmanın 32'sinin 2011'den sonra (16'sı 2011-2015; 16'sı 2016-2020) üretildiğini ve böylece feminist iktisadın kuramsal arka planını içeren tezlerin ivme kazandığı dönemde feminist iktisat literatürüne atıfların da arttığını gözlemledik.

Yukarıdaki üç kriter açısından irdelediğimizde, 3'ü kadın çalışmaları, 16'sı iktisat, 7'si çalışma ekonomisi alanlarında yüksek lisans; 3'ü iktisat alanında doktora düzeyinde toplam 29 çalışmanın feminist iktisada kısmen ya da tamamen aşına olarak üretildiği sonucuna vardık. Bu 29 çalışmanın 23'ünün 2011'den sonra (2011-2015 döneminde 11; 2016-2020 döneminde 12) üretilmiş olduğunu tespit ettiğimizde feminist iktisadın kuramsal arka planını içermeye ve ilgili literatüre atıf ile feminist iktisada aşinalığın paralel bir seyir izlediğini, feminist iktisat nitelemesine ise ancak 2016'dan sonra yer verildiğini belirledik. Kuramsal arka plan (20 ürün) ve feminist iktisat adlandırılmasına yer verme (15 ürün) açısından değerlendirdiğimiz çalışmaların sayısının ilgili literatüre atıfta bulunan çalışmalardan (31 ürün) oldukça düşük olmasının nedeni, sözü edilen atıfların, kaynaklarının feminist iktisat literatürü içerisinde yer aldığının farkında olmadan yapıldığı şekilde değerlendirilebilir.

İçerik açısından:

Bu kategoride incelemeye alınan 97 çalışma *konu, kapsam, modelinin feminist iktisada uygun olup olmadığı, çalışmanın yöntemi, dilinin eril kodlar içerip içermediği* ve bu kriterler temelinde -ekonomiye kadın bakış açısını da dahil edecek biçimde- *kadın bakış açısının içselleştirilip içselleştirilmediği* dikkate alınarak içerik bakımından irdelendi.

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye’deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

Çalışmaların *konu, kapsam ve modelinin* feminist iktisada uygunluğu bakımından yaptığımız değerlendirmeye göre, incelemeye aldığımız 97 lisansüstü tez çalışmasından 75’inin konu, kapsam ve model açısından feminist iktisada uygun olduğunu tespit ettik. Ele alınan 75 lisansüstü tezin 5’i kadın çalışmaları, 36’sı iktisat, 29’u çalışma ekonomisi alanlarında yüksek lisans; 3’ü iktisat, 2’si çalışma ekonomisi alanlarında doktora düzeyinde üretilmiş olduğunu gördük. Dönemlere baktığımızda ise 2006’dan sonra bu bağlamda feminist iktisada uygun çalışmaların sayısının artmaya başladığını (12 ürün), 2011’den sonra bu artışın hızlandığını (19 ürün), 2016’dan sonra ise büyük bir ivme kazandığını (40 ürün) söylemek mümkündür.

Çalışmaları *dilinin eril kodlar içerip içermemesi* temelinde irdelediğimizde ise 3’ü iktisat, 2’si çalışma ekonomisi alanlarında 5’i doktora; 5’i kadın çalışmaları, 20’si iktisat, 25’i çalışma ekonomisi alanlarında 50’si yüksek lisans düzeyinde üretilmiş olmak üzere toplam 55 lisansüstü çalışmanın dilin kullanımı açısından feminist iktisadın perspektifi ile uyumlu olduğunu gözlemledik. ‘Kadın-ekonomi’ kategorisinde incelenen 97 çalışmanın neredeyse yarısının dilinin eril kodlardan arındırılmamış olmasını ise dikkat çekici bulduk. Dili feminist perspektifle uyumlu olan 55 çalışmadan 16’sının 2011’den sonra, 26’sının ise 2016’dan sonra üretildiğini saptadık.

İncelemeye aldığımız 97 çalışmadan 49’u nicel, 40’ı nitel ve 8’i karma *yöntem* ile üretilmişti. 2011’den itibaren nicel çalışmaların sayısında belirgin bir artış olduğunu (14 ürün), 2016’dan sonra ise bu artışın büyük bir ivme kazandığını (33 ürün) gözlemledik. Ayrıca nicel yöntem ile üretilen çalışmaların büyük bir çoğunluğunun (49 çalışmadan 39’unun) iktisat alanında olduğunu saptadık. Nitel çalışmaların ise nicel çalışmalara kıyasla daha istikrarlı bir seyir izlediğini- 2006’dan sonra 8, 2011’den sonra 10, 2016’dan sonra 17- tespit ettik.

Yukarıda sıraladığımız üç kriterden hareketle ekonomiye kadın bakış açısını da dahil ettiğini ve dolayısıyla *kadın bakış açısının içselleştirildiğini* düşündüğümüz toplam 51 çalışmadan 5’i kadın çalışmaları, 17’si iktisat, 24’ü çalışma ekonomisi alanlarında 46’sı yüksek lisans; 3’ü iktisat, 2’si çalışma ekonomisi alanlarında 5’inin ise doktora düzeyinde üretilmiş olduğunu gördük. Kadın bakış açısının içselleştirildiği ürünlerin sayılarını dikkate aldığımızda, çalışma ekonomisi alanında (26 ürün), iktisat (20 ürün) ve kadın çalışmalarına (5 ürün) kıyasla daha fazla ürünün ekonomiye kadın bakış açısını da dahil edecek biçimde üretildiğini gördük. ‘Kadın’ anahtar sözcüğü ile filtrelediğimiz 97 çalışmanın 51’inin kadın bakış açısı içselleştirilerek üretilmiş olması söz konusu çalışmaların çoğunda kadın bakış açısının içselleştirildiğini söylememizi mümkün kıldı. Bu 51 çalışmadan 14’ünün 2011’den sonra, 24’ünün ise 2016’dan sonra üretilmiş olduğunu gördük. Diğer çıkarımlarımızla paralel bir biçimde kadın bakış açısının içselleştirilmesi kriterini temel aldığımızda da çalışmaların sayısında 2016’dan sonra belirgin bir artış olduğu gözümüze çarptı.

İçerik açısından yaptığımız irdelemeler sonucunda, dili eril vurgulardan arındırılmış çalışmaların aynı zamanda ekonomiye kadın bakış açısını da dahil eden çalışmalar –‘kadın çalışmaları’- olarak nitelendirmenin mümkün olduğu; buna karşın konu, kapsam ve modeli bakımından feminist iktisada uygun olduğu halde kadın bakış açısının içselleştirilmediği çalışmaların bir bölümünün dilinin de eril kodlar içerdiği göz önüne alındığında, söz konusu çalışmaların ancak ‘kadın üzerine yapılan çalışmalar’ olarak nitelenebileceğini düşündük.

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaoeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

Değerlendirme:

Hem içerik hem de biçim açısından yaptığımız yukarıda sözünü ettiğimiz tespitlerden hareketle ele aldığımız 97 üründen 46'sının -feminist iktisada aşına olmadan yazılan ve kadın bakış açısının içselleştirilmediği 41 çalışma ile feminist iktisada aşına olduğu halde kadın bakış açısının içselleştirilmediği 5 çalışmanın- feminist iktisat kapsamında ele alınamayacağı sonucuna ulaştık. Diğer yandan feminist iktisada aşına olmadan kadın bakış açısı içselleştirilerek üretilmiş olan 27, hem feminist iktisada aşına hem de kadın bakış açısı içselleştirilerek üretilmiş olan 24 olmak üzere toplam 51 çalışmanın feminist iktisat kapsamında değerlendirilebileceğini saptadık.

Böylece feminist iktisada aşına olmayıp, kadın bakış açısı içselleştirilmiş olarak nitelediğimiz 27 çalışmanın, önceki teşhisimize paralel biçimde, bu çalışmaları üretenlerin feminist iktisada dahil olduklarını farkına varmadan feminist iktisat kapsamında değerlendirilebilecek çalışmalar üretilmiş olduklarını göstermiş olduk.

Biçimsel açıdan yaptığımız irdeleme sonucunda feminist iktisadın kuramsal arka planını içeren ve bu temelde feminist iktisada aşına olan çalışmaların sayısının (26 ürün), konu, kapsam ve model açısından feminist iktisada uygun bulunan çalışmaların (75 ürün) sayısından oldukça düşük olmasının nedeni, feminist iktisada aşına olarak nitelenen çalışmaların disiplin içi (iktisat) otistik bir bakışla ele alınması olduğunu itiraf edebiliriz. Disiplinler arası perspektifle baktığımızda ve feminist iktisadın amacının kadınların yaşamını iyileştirme olduğu görüşünden hareket ettiğimizde, çok daha fazla sayıda tez çalışmasının feminist iktisada aşına olduğunu söylemek mümkün olabilecektir.

Feminist iktisat kapsamında ele alınabilir olarak değerlendirdiğimiz 51 lisansüstü tez çalışmasının yıllara göre dağılımına baktığımızda, 1996-2000 yılları arasında yalnızca 2 yüksek lisans çalışması üretildiğini ve bu çalışmaların ikisinin de kadın çalışmaları alanında olduğunu; bu dönemde iktisat ve çalışma ekonomisi alanlarında ise lisansüstü tez çalışması bulunmadığını saptadık. 2001-2006 döneminde 1'i kadın çalışmaları, 1'i iktisat alanlarında olmak üzere 2 yüksek lisans çalışmasının feminist iktisat kapsamında ele alınabileceğini gördük. 2006-2010 yılları arasında toplam 9 lisansüstü çalışmanın feminist iktisat kapsamında ele alınabileceğini, bu çalışmaların 2'sinin kadın çalışmaları, 1'inin iktisat ve 6'sının çalışma ekonomisi alanında üretildiğini saptadık. 2011-2015 yılları arasında 5'i iktisat, 9'u çalışma ekonomisi olmak üzere toplam 14 lisansüstü tez çalışmasını feminist iktisat kapsamında ele alınabileceği 2016-2020 yılları arasında ise 11'i çalışma ekonomisi alanında 13'ü iktisat alanında olmak üzere toplam 24 lisansüstü tez çalışmasını feminist iktisat kapsamında değerlendirilebileceği sonucuna ulaştık. Kadın çalışmaları alanında 2010'dan sonra feminist iktisat kapsamında ele alınabilecek bir çalışma olmaması, şaşırtıcı bir sonuç olarak karşımıza çıktı. 2016-2020 dönemine ilişkin bir diğer tespitimiz ise hem iktisat hem de çalışma ekonomisi alanlarında feminist iktisat bağlamında değerlendirilebilecek lisansüstü tez çalışması sayısının artması, iktisat alanındaki artışın ise çok daha fazla olması oldu.

2011-2015 döneminde iktisat alanında gerek feminist iktisada aşinalık gerekse kadın bakış açısının içselleştirilmesi açısından adeta bir patlama yaşandığı, çalışma ekonomisi alanında ise feminist iktisada aşinalıktaki artış bu denli belirgin değilken, içselleştirmenin ciddi bir ivme kazandığı görülmektedir.

3.2. 'Toplumsal Cinsiyet-Ekonomi' Sözcüklerini İçeren Tezlerin Feminist İktisatla İlişkisi

Tablo 3'ten izlenebileceği üzere, 'ekonomi-toplumsal cinsiyet' anahtar sözcüklerini içeren ve 'ekonomi-kadın' anahtar sözcükleriyle yapılan arama sonucunda çakışan çalışmalar çıkarıldıktan sonra kalan, toplam 70 çalışmayı incelemeye aldık. 1996-2000 yılları arasında bu kapsamda üretilmiş çalışma olmadığını, 2001-2005 yılları arasında 2, 2006-2010 yılları arasında 4, 2011-2015 yılları arasında 11 ve 2016-2020 yılları arasında 53 çalışma olduğunu saptadık. Genel olarak dönemler itibariyle incelediğimizde üretilen çalışmalarda giderek ivme kazanan bir artış olduğunu gözlemledik.

Biçim açısından:

'Toplumsal cinsiyet-ekonomi' anahtar sözcükleriyle yaptığımız arama sonucunda elde ettiğimiz 70 çalışmanın, biçimsel yönden feminist iktisat ile örtüşüp örtüşmediğini 'kadın-ekonomi' anahtar sözcüklerini içeren çalışmalardaki aşinalık açısından yapılan irdelemeye benzer biçimde inceledik.

Bu 70 çalışmayı *feminist iktisat adlandırmasını içerip içermemesi* açısından incelediğimizde 10 yüksek lisans 5 doktora olmak üzere toplam 15 lisansüstü çalışmada feminist iktisat kavramına yer verildiğini saptadık. Bunlardan 9'unun 2016 yılından sonra üretilmiş olduğunu ve bu çalışmaların 3'ü doktora 5'i yüksek lisans olmak üzere 8'inin iktisat alanında, 1'inin ise çalışma ekonomisi alanında yüksek lisans düzeyinde olduğunu tespit ettik.

Feminist iktisadın kuramsal arka planını içeren, kadın çalışmaları alanında 2, iktisat alanında 9, çalışma ekonomisi alanlarında 3 olmak üzere 14'ü yüksek lisans; 5'i iktisat 1'i çalışma ekonomisi alanlarında olmak üzere 6'sı doktora düzeyinde olmak üzere toplam 20 lisansüstü tez çalışması olduğunu saptadık. Bu 20 çalışmanın 12'sinin yine 2016 sonrasında üretildiğini gördük.

Feminist iktisat literatürüne atıfta bulunulan 22 yüksek lisans çalışmasından 1'i kadın çalışmaları, 12'si iktisat, 9'u çalışma ekonomisi alanlarında; 9 doktora çalışmasının ise 5'i iktisat, 4'ü çalışma ekonomisi alanlarında olmak üzere toplam 31 lisansüstü çalışma olduğunu gördük. Sözü edilen 31 çalışmanın 23'ünün 2016 sonrasında üretilmiş olduğunu ve bunlardan 12'sinin iktisat 11'inin ise çalışma ekonomisi alanlarında yazılmış olduğunu fark ettik.

Söz konusu 70 tezi -yukarıdaki üç kriterle ilişkin tespitlerimizden hareketle- feminist iktisada aşinalık açısından irdelediğimizde, 1'i kadın çalışmaları, 11'i iktisat, 8'i çalışma ekonomisi alanlarında 20'si yüksek lisans; 5'i iktisat, 2'si çalışma ekonomisi alanlarında 7'si doktora olmak üzere toplam 27 lisansüstü çalışmanın feminist iktisada kısmen ya da tamamen aşına olarak üretildiği sonucuna vardık. Bu 27 çalışmanın 19'unun 2016 yılından sonra üretildiğini saptadık.

Tablo 3: Toplumsal Cinsiyet-Ekonomi Anahtar Sözcüklerini İçeren Tezlerin Feminist İktisatla İlişkisi

Dönemler	Alanlar	Doktora/Yüksek Lisans	BİÇİM AÇISINDAN						İÇERİK AÇISINDAN						DEĞERLENDİRME						
			Feminist iktisat			FEMİNİST İKTİSADA AŞINALIK			Konu kapsam ve model feminist iktisada uygun	Yöntem			Dili eril kodlar içermiyor	KADIN BAKIŞ AÇISINI İÇSELLEŞTİRME			AŞINA DEĞİL, İÇSELLEŞTİRİLMEMİŞ	AŞINA, İÇSELLEŞTİRİLMEMİŞ	AŞINA DEĞİL, İÇSELLEŞTİRİLMİŞ	AŞINA, İÇSELLEŞTİRİLMİŞ	
			kavramsallaştır- ması içeriyor	kuramsal arka planını içeriyor	literatürüne atf var	yok	kısmen	tam		nicel	nitel	karma		yok	kısmen	tam					
1996-2000	İKT.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Ç.E.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2001-2005	İKT.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Ç.E.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	2	1	1	-	1	1	-	2	-	2	1	-	1	1	-	-	-	1
2006-2010	İKT.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	3	3	3	-	-	3	3	1	2	-	2	1	-	2	-	1	-	2	
	Ç.E.	D	-	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	1	-	-	-	1	-	-	
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
2011-2015	İKT.	D	1	1	1	2	1	-	1	1	1	1	1	2	-	1	2	-	-	1	
		Y	-	1	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	1	
	Ç.E.	D	1	1	1	2	-	1	1	-	3	-	1	2	-	1	2	-	-	1	
		Y	-	-	-	3	-	-	1	-	3	-	1	3	-	-	3	-	-	-	
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	-	
2016-2020	İKT.	D	3	4	4	2	1	3	4	3	2	1	3	3	-	3	2	1	-	3	
		Y	5	5	8	9	-	7	8	11	4	1	7	10	4	2	8	2	1	5	
	Ç.E.	D	-	-	2	3	-	-	3	1	1	1	3	1	-	2	1	-	2	-	
		Y	1	3	9	20	6	2	15	14	12	2	15	18	3	7	16	2	4	6	
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Toplam			15	20	31	43	9	18	39	31	33	6	37	43	7	20	36	7	7	20	

Genel olarak söz konusu 70 tezi biçim açısından değerlendirdiğimizde feminist iktisat literatürüne atfın yüksek olması (31ürün), buna karşın feminist iktisadın kuramsal arka planı içeren çalışma sayısının (20 ürün) ve feminist iktisat adlandırmasının (15 ürün) düşük olması, ilgili literatüre atfın feminist iktisada aşinalık açısından belirleyici bir kriter olmadığı sonucuna varmamıza yol açtı. İlgili literatüre yapılan atıfların sayısının yüksek olmasının nedeni, atıfların yapıldığı kitap ya da makalelerin feminist iktisat literatürü içerisinde olduğunun farkında olmadan sadece tezin odaklandığı konu ile dolaylı ilişkisi nedeniyle yapılmış olması biçiminde açıklanabilir.

İçerik açısından:

Söz konusu 70 çalışma, *konu, kapsam, modelinin feminist iktisada uygunluğu, çalışmanın yöntemi, dilinin eril kodlar içerip içermediği* ve bu kriterler temelinde *ekonomiye kadın bakış açısıyla yaklaşım yaklaşmadığı* göz önüne alınarak içerik bakımından irdelendi.

Toplam 70 lisansüstü çalışma içinde 39’unun *konu, kapsam ve model* açısından feminist iktisada uygun olduğunu tespit ettik. Bu çalışmalardan 1’i kadın çalışmaları, 12’si iktisat, 16’sı çalışma ekonomisi alanlarında olmak üzere 29’unun yüksek lisans; 5’i iktisat, 5’i çalışma ekonomisi alanlarında olmak üzere 10’unun ise doktora düzeyinde üretilmiş olduğunu gördük. Sözü edilen 39 çalışmanın 30’u 2016 yılı sonrası üretilmişti. Önemli bir diğer tespit ise çalışma ekonomisi alanında üretilen çalışmaların (21 ürün) iktisat alanında üretilen çalışmalara (17 ürün) kıyasla sayıca daha üstün olmasıydı.

Dilinin eril kodlar içerip içermemesi temelinde incelediğimiz 70 lisansüstü çalışmadan 37’sinin eril kodlardan arındırılmış bir dille yazıldığını saptadık. Bu 37 çalışmanın 2’si kadın çalışmaları, 10’u iktisat, 16’sı çalışma ekonomisi alanlarında 28’inin yüksek lisans; 4’ü iktisat, 5’i çalışma ekonomisi alanlarında 9’unun doktora düzeyinde üretilmiş olduğunu gördük. Bu 37 çalışmanın 28’i 2016 sonrasında üretilmişti.

Sözünü ettiğimiz 70 çalışmanın *yöntemine* baktığımızda ise 31’inin nicel (16’sı iktisat, 15’i çalışma ekonomisi alanlarında), 33’ünün nitel (10’u iktisat, 20’si çalışma ekonomisi 3’ü kadın çalışmaları alanlarında) ve 6’sının karma (3’ü iktisat, 3’ü çalışma ekonomisi alanlarında) yöntem ile yapılmış olduğunu gördük. 2016 yılı öncesine baktığımızda nitel çalışmaların ağırlıklı olduğunu (14 nitel, 2 nicel), 2016 sonrasında ise nicel çalışmaların ön plana çıktığını (19 nitel, 29 nicel) saptadık. 2016 yılından sonra yapılan çalışmaların sayısı diğer dönemlere kıyasla artmakla birlikte bu artışın aynı zamanda nicel çalışmalara yönelmeyi beraberinde getirdiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Genel bir değerlendirme olarak ‘kadın-ekonomi’ kategorisiyle benzer bir biçimde nitel çalışmaların ağırlıklı olarak çalışma ekonomisi alanında, nicel çalışmaların ise iktisat alanında olduğunu ve her iki kategoride de nicel yöntemle yapılan çalışmaların sayısının 2016’dan sonra arttığını söyleyebiliriz.

İnceldiğimiz 70 çalışmadan -yukarıda irdelediğimiz üç kritere ilişkin tespitlerimizden hareketle- 27’sinin kısmen (7) ya da tamamen (20) ekonomiye kadın bakış açısını da dahil ederek yaklaştığını (içselleştirdiğini) söyleyebiliriz. Bu çalışmaların 1’i kadın çalışmaları, 9’u iktisat, 10’u çalışma ekonomisi alanlarında 20’sinin yüksek lisans; 4’ü iktisat, 3’ü çalışma ekonomisi alanlarında olmak üzere 7’sinin ise doktora düzeyinde üretilmiş olduğunu saptadık. Feminist iktisat ile ilişkilendirilebilecek çalışmalar olarak değerlendirdiğimiz 70 çalışmanın yalnızca 27’sinin kadın bakış açısı içselleştirilerek üretilmiş olması ‘toplumsal cinsiyet’ anahtar sözcüğü

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

ile filtrelediğimiz çalışmaların çoğunda (43 ürün) kadın bakış açısının içselleştirilmediği sonucuna ulaşmamızı sağladı.

Değerlendirme:

Hem biçim hem de içerik açısından yaptığımız tespitler doğrultusunda, biçimsel olarak feminist iktisada aşına olmayan ve içerik bakımından kadın bakış açısına sahip olarak üretilmeyen 36 lisansüstü tez çalışmasının feminist iktisat kapsamında ele almasının mümkün olmadığını; 7 çalışmanın da benzer biçimde -feminist iktisada aşinalık söz konusu olduğu halde kadın bakış açısının içselleştirilmemiş olması nedeniyle- feminist iktisat kapsamında değerlendirilemeyeceği sonucuna vardık.

Buna karşın feminist iktisada aşına olmadığı halde kadın bakış açısı içselleştirilerek üretilmiş 7 çalışmanın ve hem feminist iktisada aşına olarak hem de kadın bakış açısı içselleştirilerek yapılan 20 çalışmanın feminist iktisat kapsamında ele alınabileceği sonucuna ulaştık. Böylece kadın-ekonomi kategorisindeki tezlere ilişkin çıkarımlarımız ile paralel biçimde feminist iktisada aşına olmayıp, kadın bakış açısı içselleştirilmiş olarak nitelediğimiz 7 çalışmanın, bu çalışmalarını üretenlerin feminist iktisada dahil olduklarını farkına varmadan feminist iktisat kapsamında değerlendirilebilecek çalışmalar üretmiş olduklarını göstermiş olduk.

Özellikle 2016'dan sonra feminist iktisada aşına bir perspektifle üretilen lisansüstü çalışmaların iktisat alanında (11 ürün), kadın çalışmaları (0) ve çalışma ekonomisi (8 ürün) alanlarında üretilen tezlere görece daha fazla olduğunu, buna karşın kadın bakış açısının içselleştirilmesi konusunda ise çalışma ekonomisi alanında üretilen lisansüstü tezlerin (20 üründen 12'si) öne çıktığını gördük.

Bu temelde 27 lisansüstü tez çalışmasının feminist iktisat kapsamında rahatlıkla ele alınabileceği, 43 çalışmanın ise bu bağlamda değerlendirilemeyeceğini saptadık. Bu sayıların kadın bakış açısını da içerecek biçimde (içselleştirerek) üretilen çalışmalarla örtüşmesi ise yukarıda açıkladığımız nedenlerle tesadüf değildir.

Biçimsel açıdan yaptığımız irdeleme sonucunda 'ekonomi-kadın' kategorisinde yaptığımız tespitlerle paralel bir biçimde feminist iktisadın kuramsal arka planını içeren (20 ürün) ve bu temelde feminist iktisat literatürüne atıfla (31 ürün) birlikte ele alındığında feminist iktisada aşına olan çalışmaların sayısının (27 ürün), konu, kapsam ve model açısından feminist iktisada uygun bulunan çalışmaların (39 ürün) sayısından düşük olduğunu gördük.

'Toplumsal cinsiyet- ekonomi' kategorisinde ele aldığımız çalışmalar içinden feminist iktisat kapsamına dahil olarak nitelediğimiz çalışmaların dönemler itibariyle seyrine baktığımızda, 2001-2005 döneminde 1, 2006-2010 döneminde 2, 2011-2015 döneminde 3 ve 2016-2020 döneminde ise 21 çalışmanın bu kapsamda ele alınabileceğini tespit ettik. 2001-2005 yılları arasında yalnızca kadın çalışmaları alanında sözü edilen bağlamda feminist iktisat kapsamında ele alınabilecek 1 çalışma bulunması, ilerleyen dönemlerde ise kadın çalışmaları alanda bu temelde üretilen bir ürün bulunmamasını da dikkat çekici bulduk. Bu temelde 2016'dan itibaren feminist iktisat kapsamında olarak değerlendirdiğimiz çalışmaların sayısında (toplam 27 çalışmanın 21'i 2016'dan sonra üretilmiş) belirgin bir artış olduğunu gözlemledik. Ayrıca çalışma ekonomisi alanında üretilen çalışmaların (12 ürün) sayıca iktisat alanında üretilen çalışmalardan (9 ürün) fazla olduğunu tespit ettik.

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye’deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

İncelemeye aldığımız 70 çalışmadan sadece 27’sinin feminist iktisat kapsamında nitelenebilir olmasının nedeninin büyük ölçüde yukarıdaki tespitlerimizden hareketle toplumsal cinsiyet kavramsallaştırmasının içerik temelinde tam olarak anlaşılabilmesi -içselleştirilmemesi olduğunu söyleyebiliriz. Diğer bir önemli tespitimiz ise feminist iktisat kapsamında nitelendirilebilir bulduğumuz çalışmaların hemen hemen tamamının eril kodlardan arındırılmış bir dille üretildiğidir.

3.3. Feminizm-Ekonomi Anahtar Sözcüklerini İçeren Tezlerin Feminist İktisatla İlişkisi

Tablo 4’te de görüldüğü üzere, yalnızca ‘feminizm-ekonomi’ anahtar sözcüklerini içeren toplam 7 çalışmayı dikkate aldığımızda 1996-2005 yılları arasında üretilmiş çalışma olmadığını gördük. 2006-2010 yılları arasında 1, 2011-2015 yılları arasında 2, 2016-2020 yılları arasında ise 4 lisansüstü tez çalışması üretildiğini saptadık. Diğer kategorilere kıyasla ‘feminizm-ekonomi’ kategorisi altında kesişimlerden arındırıldığında incelemeye alınabilecek çalışma sayısının oldukça düşük olduğunu gördük.

Biçim açısından:

Bu çalışmaları biçim açısından değerlendirdiğimizde, ilk olarak tamamı iktisat alanında olmak üzere 3 çalışmanın (1 doktora, 2 yüksek lisans) *feminist iktisat adlandırmasını* içerdiğini gördük. Bu çalışmalardan 2’sinin 2016’dan sonra üretildiğini tespit ettik. Feminist iktisadın *kuramsal arka planını içerip içermediğine* baktığımızda ise toplam 5 lisansüstü çalışmanın bu bağlamda ele alınabileceği, bu çalışmaların 3’ü yüksek lisans, 1’i doktora düzeyinde olmak üzere 4’ünün de iktisat alanında; 1’inin ise çalışma ekonomisi alanında doktora düzeyinde üretilmiş olduğunu gözlemledik. Bu çalışmaların tamamının aynı zamanda *feminist iktisat literatürüne atıf verdiğini* de gördük. Tüm bu tespitlerden hareketle sözü edilen 5 lisansüstü çalışmanın tamamının *feminist iktisada aşına* olan çalışmalar olduğu sonucuna ulaştık.

İçerik açısından:

İçerik açısından ise biçim açısından yaptığımız incelemelerdeki tespitlerimize paralel biçimde sözü edilen 5 lisansüstü çalışmanın *konu, kapsam ve modeli bakımından* feminist iktisat ile uyumlu ve aynı zamanda *dillerinin de eril kodlardan arındırılmış* olduğunu gördük. İncelemeye aldığımız 7 çalışmanın 1’inin nicel, 5’inin nitel ve 1’inin karma yöntem ile üretildiğini gözlemledik. Bu kategoride diğer kategorilerdeki çalışmalardan farklı olarak nitel yöntem ile üretilen çalışmaların ön planda olduğunu saptadık. İçerik değerlendirmemiz son bölümünde ise yine biçim açısından yaptığımız değerlendirmeye ve dağılıma paralel olarak yukarıda sözünü ettiğimiz 5 lisansüstü çalışmanın ekonomiye *kadın bakış açısı dahil edilerek* üretilmiş olduğunu, 2 çalışmanın ise kadın bakış açısından yoksun bir biçimde yapıldığını belirledik.

Değerlendirme:

Bu temelde yaptığımız değerlendirme sonucunda içerik ve biçim açısından yaptığımız incelemeler ile paralel bir biçimde ve dağılımlar da aynı kalmak üzere toplam 5 çalışmanın hem feminist iktisada aşına olarak hem de kadın bakış açısı içselleştirilerek üretildiğini, bu bağlamda sözü edilen çalışmaların gönül rahatlığıyla feminist iktisat kapsamında ele alınabileceğini düşündük. Bu 5 çalışmanın 4’ünün 2010 sonrasında üretilmiş olduğunu gördük. Alanlar açısından baktığımızda ise sözü edilen 5 çalışmanın 1’i ‘iktisat’ ve 1’i ‘çalışma ekonomisi’

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaoeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

alanlarında olmak üzere 2'sinin doktora düzeyinde; 3'ünün ise 'iktisat' alanında yüksek lisans düzeyinde üretilmiş olduğunu tespit ettik.

Geriye kalan 2 çalışmadan birinin 'kadın çalışmaları' alanında, diğerinin iktisat alanında üretilmiş olduğunu ve ikisinin de gerek biçim gerekse içerik açısından belirlediğimiz kriterler doğrultusunda feminist iktisada aşına olarak üretilmeyen ve kadın bakış açısının içselleştirilmediği çalışmalar oldukları, bu nedenle de feminist iktisat kapsamında değerlendiremeyecekleri sonucuna vardık.

'Feminizm-ekonomi' kategorisi altında değerlendirdiğimiz 7 çalışmayı hem biçim hem de içerik açısından irdelediğimizde, -sözü edilen çalışmalarda her bir kriter bağlamında elde edilen sonuçlar bakımından- birbirleriyle örtüşen çalışma sayısının da oransal olarak oldukça yüksek (7 çalışmadan 5'i) olduğunu tespit ettik. Bu kategoride feminist iktisada dahil edilebilecek çalışma sayısının oransal olarak yüksek olmasının nedeninin, 'feminizm' kavramsallaştırmasının farkındalıkla kullanılmasından kaynaklanıp kaynaklanmadığını ifade edebilmek adına, kesişimler nedeniyle 'feminizm' anahtar sözcüğünü de içeren ve diğer kategoriler altında ele aldığımız çalışmaların içeriğini de tekrar değerlendirmenin yol gösterici olacağını düşündük. Bu nedenle 'kadın-feminizm-ekonomi' anahtar sözcüklerini birlikte içeren 4, 'toplumsal cinsiyet-feminizm-ekonomi' anahtar sözcüklerini içeren ise 5 çalışma olmak üzere toplam 9 çalışmayı 'feminizm-ekonomi' kategorisi altında yaptığımız tespitlerimiz doğrultusunda bir kez daha irdeledik.

Biçim açısından irdelediğimizde sözü edilen 9 çalışmanın 8'inde *feminist iktisat adlandırmasına* yer verildiği, *feminist iktisadın kuramsal arka planını içerdiği*, *feminist iktisat literatürüne atıfta bulunduğu* ve dolayısıyla 8'inin de *feminist iktisada aşına* olarak üretildiğini; buna karşın içerik açısından baktığımızda ise bu 8 çalışmadan sadece 3'ünün *dillerinin eril kodlar içermediği* ve dolayısıyla ekonomiye yaklaşımda *kadın bakış açısını içselleştirdiklerini* gördük. Sonuç olarak 9 çalışmadan yalnızca 3'ünün feminist iktisat kapsamında ele alınabileceğini saptadık. Feminizme, feminist iktisada, aşına olarak üretildiğini saptadığımız 8 çalışmadan sadece 3'ünün ekonomiye kadın bakış açısıyla yaklaşıyor olması 'feminizm' kavramsallaştırmasının sözü edilen bu 3 çalışmada farkındalıkla kullanıldığına işaret etmektedir. Bu bağlamda feminizm kavramsallaştırmasını kullanmanın feminizm anahtar sözcüğü ile filtrelenen çalışmalardaki diğer kategorilere görece ayırıcı tespitlere yol açan unsurlardan birisi olmadığı kanaatine vardık. Yukarıdaki tespitlerimizden hareketle esas belirleyici unsurun feminizmin kavramsallaştırmasının kullanılması değil, bu kavramsallaştırmanın farkındalıkla kullanılması olduğu sonucuna vardık.

Tablo 4: Feminizm-Ekonomi Anahtar Sözcüklerini İçeren Tezlerin Feminist İktisatla İlişkisi

Dönemler	Alanlar	Doktora/Yüksek Lisans	BİÇİM AÇISINDAN						İÇERİK AÇISINDAN							DEĞERLENDİRME					
			Feminist iktisat			FEMİNİST İKTİSADA AŞINALIK			Konu kapsam ve model feminist iktisada uygun	Yöntem			Dili eri kodlar içeriyor	KADIN BAKIŞ AÇISINI İÇSELLEŞTİRME			AŞINA DEĞİL, İÇSELLEŞTİRİLM EMİŞ	AŞINA, İÇSELLEŞTİRİLM EMİŞ	AŞINA DEĞİL, İÇSELLEŞTİRİLMİ Ş	AŞINA, İÇSELLEŞTİRİLMİ Ş	
			kavramsal-laştırmasını içeriyor	kuramsal arka planını içeriyor	literatürüneatı f var	yok	kısmen	tam		nicel	nitel	karma		yok	kısmen	tam					
1996-2000	İKT.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Ç.E.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2001-2005	İKT.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Ç.E.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2006-2010	İKT.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	-	1	1	-	-	1	1	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	1
	Ç.E.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2011-2015	İKT.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Y	1	1	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	1
	Ç.E.	D	-	1	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	1
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2016-2020	İKT.	D	1	1	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	1
		Y	1	1	1	1	-	1	1	1	1	-	1	1	-	1	1	-	-	-	1
	Ç.E.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	K.Ç.	D	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-
Toplam			3	5	5	2	-	5	5	1	5	1	5	2	-	5	2	-	-	5	

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaoeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

Nitekim, ortak anahtar sözcükleri içeren 9 çalışmayı kesişimlerden arındırarak yaptığımız inceleme sonucunda elde ettiğimiz 7 çalışma için yaptığımız analizlere dahil ettiğimizde toplam 16 çalışmadan 8'inin feminist iktisat kapsamında ele alınabileceği sonucu; kadın-ekonomi kategorisinde gözlemediğimiz feminist iktisada dahil edilen/ edilemeyen ayrımındaki oranla (yarı yarıya) benzeşmektedir. Toplumsal cinsiyet-ekonomi kategorisinde bu oranının sözü edilen iki kategoriden farklı olması (üçte bir) ise bizi bu farklılığın 'feminizmden' ziyade 'toplumsal cinsiyet' kavramsallaştırmasının farkındalıkla kullanılmamasından kaynaklanabileceği düşüncesine yöneltti.

4. Feminist İktisadın Türkiye'deki Seyr-ü Seferinin Serencamı

Bu çalışmada feminist iktisadın seyr-ü seferini ve serencamını 1990-2020 yılları arasında Türkiye'de üretilen lisansüstü tezler üzerinden okumaya çalıştık. Öncelikle sözü edilen yıllar arasında üretilen tezlerden hangilerini incelemeye alacağımızı belirlemek istedik. Bu amaçla, 'kadın-ekonomi', 'toplumsal cinsiyet-ekonomi', 'feminizm-ekonomi' anahtar sözcükleriyle filtreleyerek yaptığımız aramalar sonucunda ulaşılan 'iktisat', 'çalışma ekonomisi' ve 'kadın çalışmaları' alanlarındaki tezleri, sözü edilen anahtar sözcüklerle uyumlu biçimde, üç ayrı kategori altında ele aldık. Gerek içeriğe gerekse biçime ilişkin irdeleme ve tespitlerimizi de sözü edilen üç kategoriden hareketle ayrı ayrı başlıklandırdığımız üç ayrı tabloyla ortaya koyduk. Üç ayrı kategori temelinde örtüştüğünü/çeliştiğini söyleyebileceğimiz çıkarımlarımızı ise bütüncül olarak Tablo 5'te resmettik.

Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamını ortaya koyabilmek için ilk olarak, feminist iktisat kapsamında ele alınabilecek tezlerin ayrıştırılması gerekiyordu. Bunun için de öncelikle hedefimiz, feminist iktisada dahil edilmeye ilişkin kriterlerin feminist iktisadın meramı (kuramsal-kavramsal dayanakları) doğrultusunda belirlenmesi oldu. Bu kriterleri ise içeriğe ve biçime ilişkin tespitlerimizden hareketle 'feminist iktisada aşinalık' ve 'ekonomiye kadın bakış açısını içselleştirerek yaklaşmak' olarak belirledik. Bu iki kriter doğrultusunda tüm tezleri 'aşına değil, içselleştirilmemiş', 'aşına, içselleştirilmemiş', 'aşına değil, içselleştirilmiş' ve 'aşına, içselleştirilmiş' şeklinde dört farklı davranış biçimi altında gruplandırdık.

Feminist iktisadın meramı göz önüne alındığında, bir ürünü feminist iktisat kapsamında niteleyebilmek için asıl belirleyici unsur 'ekonomiye kadın bakış açısıyla yaklaşmak/içselleştirmek' olduğu için, 'aşına değil, içselleştirilmiş' ve 'aşına, içselleştirilmiş' biçiminde değerlendirdiğimiz tezleri feminist iktisat kapsamına dahil ederken, 'aşına değil, içselleştirilmemiş', 'aşına, içselleştirilmemiş' biçiminde değerlendirdiğimiz ise tezlerin feminist iktisat kapsamında ele alınamayacağına karar verdik. Şöyle ki,

- kadın bakış açısı içselleştirilerek ve feminist iktisada aşına olarak üretilmiş çalışmaları hem içerik hem de biçim yönünden feminist iktisada uygun oldukları için doğal olarak feminist iktisat kapsamında;
- feminist iktisada aşına olmadan, kadın bakış açısı içselleştirilerek üretilen çalışmaları da -üretenlerin feminist iktisat kapsamında bir ürün ürettiklerinin farkında olmadan bu kapsamda değerlendirilebilecek çalışmalar yaptıkları şeklindeki yorumumuzdan hareketle- feminist iktisat kapsamında;

Tablo 5: Feminist İktisada Dahil Edilebilecek Tezlerin Anahtar Sözcükler, Alanlar ve Dönemler İtibariyle Dağılımı

Dönemler	Alanlar	KADIN- EKONOMİ		TOPLUMSAL CİNSİYET- EKONOMİ		FEMİNİZM- EKONOMİ		TOPLAM	
		Feminist iktisat kapsamındaki çalışmalar	incelenen toplam çalışma	Feminist iktisat kapsamındaki çalışmalar	incelenen toplam çalışma	Feminist iktisat kapsamındaki çalışmalar	incelenen toplam çalışma	Feminist iktisat kapsamındaki çalışmalar	incelenen toplam çalışma
1996-2000	İKT.	-	-	-	-	-	-	-	-
	Ç.E.	-	-	-	-	-	-	-	-
	K.Ç.	2	2	-	-	-	-	2	2
2001-2005	İKT.	1	1	-	-	-	-	1	1
	Ç.E.	-	1	-	-	-	-	-	1
	K.Ç.	1	1	1	2	-	-	2	3
2006-2010	İKT.	1	3	2	3	1	1	4	7
	Ç.E.	6	8	-	1	-	-	6	9
	K.Ç.	2	3	-	-	-	-	2	3
2011-2015	İKT.	5	12	2	4	1	1	8	17
	Ç.E.	9	13	1	6	1	1	11	20
	K.Ç.	-	-	-	1	-	-	-	1
2016-2020	İKT.	13	33	9	22	2	3	24	51
	Ç.E.	11	20	12	31	-	-	23	51
	K.Ç.	-	-	-	-	-	1	-	1
TOPLAM		51	97	27	70	5	7	83	174

- feminist iktisada aşına olarak üretilmiş olmalarına karşın, kadın bakış açısının içselleştirilmediği çalışmaları –üretenler feminist iktisatla tanışık olmalarına rağmen iktisat disiplinin yüksek duvarları nedeniyle dillerini ve bakış açılarını değiştirip

dönüştürmekte zorlandıkları, adam-akım iktisadın hegemonik ve otistik disiplinler sınırlarını aşamadıkları şeklindeki çıkarımlarımızdan ve feminist iktisadın asıl meramının göz ardı edilemeyeceği argümanından hareketle- feminist iktisat kapsamı dışında;

- feminist iktisada aşına olmadan, kadın bakış açısı içselleştirilmeden (‘kadın’, ‘toplumsal cinsiyet’, ‘feminizm’ kavramlarına sadece son zamanlardaki popüleriteleri nedeniyle farkındalıktan uzak bir biçimde yer veren) üretilen çalışmaları ise hem biçim hem de içerik yönünden feminist iktisadın meramını yansıtmadıkları gerekçesiyle feminist iktisat kapsamı dışında; nitelendirdik.

Yukarıda sözü edilen çıkarımlarımızdan hareketle resmin bütününe baktığımızda, incelemeye aldığımız tezlerden yarısından fazlasının (toplam 174 çalışma içinden 91’inin) feminist iktisat kapsamına dahil edilemeyeceğini gördük. Feminist iktisada dahil edilebilecek 83 tezin ise yıllar, filtrelemede kullanılan anahtar sözcükler ve disiplinler (alanlar) temelinde dağılımı Tablo 5’te resmettik. Sözü edilen dağılımlar feminist iktisadın Türkiye’deki seyr-ü seferinin serencamına ilişkin yorumlarımızda yol gösterici oldu.

Feminist iktisat kapsamında ele alınabilecek çalışmaların yıllara göre dağılımına baktığımızda, ilk 15 yıllık dönemde (1996-2010) üretilen toplam tez sayısının sadece 17 olduğunu, 2011’den sonra bu kapsamda üretilen tez sayısında belirgin bir biçimde arttığını (2011-2015 döneminde 19 tez, 2016-2020 döneminde 47 tez) fark ettik. 2011-2015 arası beş yıllık dönemde feminist iktisat kapsamında değerlendirilebilecek tez sayısının neredeyse önceki on beş yılda bu kapsamda üretilen toplam tez sayısına eşit; bir sonraki beş yıllık dönemde ise bu kapsamda üretilen tez sayısının önceki beş yılda üretilenden iki kat fazla olduğunu; bu bağlamda feminist iktisat kapsamında üretilen tez sayısındaki artışın giderek ivme kazandığını gözlemledik. Uluslararası düzeyde feminist iktisatla ilgili tartışmaların 90’larda başladığını, 1992’de IAFFE’nin kurulduğunu, 1995’te “*Feminist Economics*” adlı süreli yayının çıkarılmaya başlandığını göz önüne aldığımızda, yukarıda sözü edilen tespitlerimiz, Türkiye’de feminist iktisadın akademiye, dolayısıyla lisansüstü tezler -oldukça gecikmeli olarak- ancak 2010’dan itibaren belirgin bir biçimde yansımaya başladığını söyleme imkânı verdi.

Feminist iktisat kapsamına dahil edilebilecek tezlerin filtrelemede kullanılan anahtar sözcükler temelinde dağılımına baktığımızda, ‘kadın-ekonomi kategorisi’ altında incelediğimiz 97 çalışmanın 51’inin, ‘toplumsal cinsiyet-ekonomi’ kategorisinde incelediğimiz 70 çalışmanın 27’sinin, ‘feminizm-ekonomi’ kategorisinde incelediğimiz 7 çalışmanın 5’inin feminist iktisat kapsamında değerlendirilebileceğini gördük. Bu dağılımda ‘kadın-ekonomi’ kategorisinde feminist iktisat kapsamında değerlendirilebilecek tez sayısının (51) diğer kategorilere görece fazla olması (diğer iki kategorinin toplamı 34) dikkat çekici bir nokta olarak karşımıza çıktı. Lakin Türkiye’de genel anlamda toplumsal disiplinlerde, özelde ise katı marjları nedeniyle iktisatta, gerek ‘feminizm’ gerekse ‘toplumsal cinsiyet’ kavramsallaştırmalarının yeni yeni, ancak 2000’den sonra, ürkek biçimde telaffuz edilmeye başlandığı göz önüne alındığında, lisansüstü tez çalışmalarında ‘feminizm’ ve ‘toplumsal cinsiyet’ kavramlarına ‘kadın’a görece daha az yer verilmiş olması şaşırtıcı olmaktan çıktı.

Daha sağlıklı bir tespit yapabilmek açısından kategorileri birbiriyle sayısal büyüklükler anlamında karşılaştırmanın ötesine geçerek, feminist iktisat kapsamında nitelenebilecek tezlerin- her bir kategori dahilinde incelenen toplam tez sayısı içindeki- oranlarına

baktığımızda ise 'feminizm-ekonomi' kategorisindekilerin tamamına yakınının; 'kadın-ekonomi' kategorisindekilerin yarısından fazlasının; 'toplumsal cinsiyet-ekonomi' kategorisindekilerin ise ancak üçte birinin feminist iktisat kapsamına dahil edilebileceğini gördük. Ancak 'feminizm-ekonomi' kategorisini daha önce detaylı olarak değerlendirirken yaptığımız tespitler temelinde, ortak anahtar sözcükleri içeren 9 çalışmayı da -kesişimlerden arındırarak yaptığımız inceleme sonucunda elde ettiğimiz- 7 çalışmaya eklediğimizde, feminist iktisat kapsamında değerlendirilebilecek tez sayısının 8'e çıktığını saptadık. Böylece ilk bakışta tamamına yakınının feminist iktisada dahil edilebileceğini düşündüğümüz bu kategorideki çalışmaların yarıya inerek (16 çalışmanın 8'i) 'kadın-ekonomi' kategorisindeki orana benzer bir resim sergilediğini gördük. Diğer iki kategoriden farklı olarak 'toplumsal cinsiyet-ekonomi' kategorisinde ele alınan tezlerin ancak üçte birinin feminist iktisat kapsamında nitelenebilecek özelliklere sahip olmasının nedeninin ise -daha önce de belirttiğimiz üzere- toplumsal cinsiyet kavramsallaştırmasının, Türkiye'de başlangıçta, popüleritesi nedeniyle toplumsal disiplinlerde bilinçsizce kullanılması (farkındalıkla kullanılmaması) olduğunu söyleyebiliriz. Buna karşın, feminist iktisada dahil edilebilecek olan ürün sayısının anahtar sözcükler temelinde dağılımına ilişkin resmin, 2016 sonrası için farklılaştığını görüyoruz. Şöyle ki, bu dönemde 'toplumsal cinsiyet-ekonomi' kategorisinde feminist iktisada dahil edilebilecek çalışma sayısı (21) 'kadın-ekonomi' kategorisindekilerle (24) nerdeyse eşitleniyor. Bunun nedeninin ise, süreç içerisinde toplumsal cinsiyet kavramsallaştırılmasının bir sözcük olarak kullanılmasının ötesine geçilerek, içerdiği anlam ve önem kavranılarak (içselleştirilerek) kullanılmaya başlanması olduğunu söyleyebiliriz.

Feminist iktisat kapsamında nitelediğimiz çalışmaların disiplinler (alanlar) açısından dağılımına baktığımızda toplam 83 çalışmanın 37'sinin 'iktisat', 40'ının 'çalışma ekonomisi', 6'sının ise 'kadın çalışmaları' alanlarında üretilmiş olduğunu gördük. Feminist iktisat kapsamına dahil edebileceğimiz tezlerin 'kadın çalışmaları' alanında diğer disiplinlere kıyasla oldukça düşük olmasının nedenlerinden birisi, aramalarda -feminist iktisadın niteliklerinden birisi olmasına rağmen disiplinlerarası özelliği göz ardı edilerek- ortak anahtar sözcüğün 'ekonomi' olarak belirlenmesi olabilir. Feminist iktisada dahil ettiğimiz çalışmaların disiplinlerarası dağılımına dönemler itibarıyla baktığımızda da oldukça ilginç sonuçlarla karşılaştık. 'Kadın çalışmaları' disiplininde feminist iktisada dahil edilebilecek çalışmaların sayısının 1996-2000, 2000-2005 ve 2006-2010 dönemlerinin her birinde aynı, 2'şer adet olduğunu; 2010 sonrasında ise 'kadın çalışmaları' disiplininde feminist iktisada dahil edilebilecek hiçbir ürün olmadığını gördük. Buna karşın 'iktisat' ve 'çalışma ekonomisi' disiplinlerinde 2000 yılına kadar feminist iktisat kapsamına dahil edilebilecek bir çalışma yokken, 2006'dan itibaren her iki disiplinde de feminist iktisada dahil edilebilecek tez sayısının katlanarak arttığını gözlemledik. Şöyle ki, feminist iktisat kapsamında ele alınabilecek tez sayısı 2006-2010 döneminde 'iktisat'ta 4, 'çalışma ekonomisi'nde 6'iken; 2011-2015 döneminde bu sayının 'iktisat'ta 8'e 'çalışma ekonomisi'nde 11'e; 2016-2020 döneminde ise her iki disiplinde de ciddi bir artış göstererek 'iktisat'ta 24'e ve 'çalışma ekonomisi'nde 23'e ulaştığını gördük.

5. Sonuç

Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferinin serencamını yıllar, filtrelemede kullanılan anahtar sözcükler ve disiplinler (alanlar) temelindeki dağılımları bağlamında lisansüstü tezler

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye’deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

üzerinden bir okuma ile ortaya koymaya çalıştığımız bu çalışmadaki çıkarımlarımızı özetlemek gerekirse;

- feminist iktisat kavramsallaştırılması uluslararası arenada ilk olarak 1992’de IAFFE’nin kurulmasıyla birlikte gündeme taşınmasına rağmen, Türkiye’deki seyr-ü seferine yirmi yıl gecikmeli olarak (2010’dan sonra) başlaması umut kırıcı bir tablo resmederken, 2016’dan itibaren tüm kategorilerde ve tüm alanlarda feminist iktisat kapsamında ele alınabilecek çalışma sayısının, önceki yıllara kıyasla ciddi boyutta artış göstermesinin, en azından umut verici olduğunu;
- ‘kadın’, ‘toplumsal cinsiyet’ ve ‘feminizm’ sözcüklerinden ‘kadın’, 1996’dan günümüze yaygın bir biçimde kullanılırken, ‘toplumsal cinsiyet’in ancak 2016’dan itibaren göze çarpacak biçimde ilgili literatürde farkındalıkla kullanılmaya başlanıldığını, ‘feminizm’ e ise hala ürkeklikle yer verildiğini, bunun da özellikle ele aldığımız ilk dönemlerdeki çalışmaların ‘kadın çalışmaları’ndan ziyade ‘kadın üzerine yapılan çalışmalar’ niteliği taşımasından kaynaklandığını;
- başlangıçta feminist iktisat kapsamındaki çalışmalara, az sayıda da olsa sadece ‘kadın çalışmaları’ disiplininde rastlanırken, 2011’den sonra sözü edilen disiplinde bu kapsamda hiçbir çalışmaya rastlanılmamasının; ‘çalışma ekonomisi’ ve ‘iktisat’ disiplinlerinde ancak 2006’dan itibaren bu çalışmaların yer almaya başlamasının ve bu yıllardan itibaren bu kapsamdaki çalışmaların sayılarının ‘iktisat’ ve ‘çalışma ekonomisi’ disiplinlerinde artmasının nedenin, iktisadın, toplumsal cinsiyet ve feminizm gibi kavram ve anlamlandırmalara direncinin ancak zamanla ve sınırlı boyutta kırılabilmesi sonucunda feminist iktisada kapısını aralaması ve bu aralama ile birlikte ayrıştırıcı disiplinler kodlarını da feminist iktisada enjekte etmesi olduğunu;

söyleyebiliriz.

Feminist iktisadın Türkiye’deki seyr-ü seferi ve serencamına ilişkin çıkarımlarımızdan ve farklı ülkelerdeki seyr-ü seferinin serencamından hareketle, feminist iktisadın Türkiye’deki istikbaline ilişkin bir kelam etmek gerekirse bu kelam, “feminist iktisadın Türkiye’deki serencamının da, ancak adam-akım iktisadın marjlarından kurtulması ve iktisadın tüm dışarıda bırakılanları, farklılıkları, disiplinler kodlarla sınırlandırmaksızın kapsayacak biçimde, kapılarını tüm ötekileştirilenlere açmasıyla, umut verici biçimde değişebileceği” olacaktır.

Kaynakça

Agenjo-Calderón, A., & Gálvez-Muñoz, L. (2019). Feminist economics: Theoretical and political dimensions. *American Journal of Economics and Sociology*, 78(1), 137-166.

Barker, D. K. (2013). Feminist economics as a theory and method. In *Handbook of Research on Gender and Economic Life*. Edward Elgar Publishing.

Bartlett, R.L. (1996). Discovering Diversity in Introductory Economics. *Journal of Economic Perspectives*, 10(2), s.141-153.

Benería, L., G. Berik ve M. Floro. (2016). *Gender, Development and Globalization*. New York: Routledge.

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaoeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

- Bergmann, B. R. (1990). Feminism and Economics. *Women's Studies Quarterly* 18, no. 3: 68-74.
- Buğra, A. (2005). *İktisatçılar ve İnsanlar*, İstanbul, İletişim Yayınevi, 2005.
- England, P. (1993). The Separative Self: Androcentric Bias in Neoclassical Assumptions. *Beyond economic man: Feminist theory and economics* (der. M.A. Ferber ve J.A.Nelson) içinde, University of Chicago Press.
- Ferber, M. A., & Nelson, J. A. (Eds.). (1993). *Beyond economic man: Feminist theory and economics*. University of Chicago Press.
- Folbre, N. (2011). *Greed, Lust and Gender*. Oxford: Oxford University Press.
- Gardiner, J. (1997). *Gender, Care, and Economics*. London: Palgrave Macmillan.
- Işık E. (2020). *Kadın Emeği (Farklı Feminizm ve Feminist İktisat Anlayışları Temelinde Bilgi Kuramsal Bir İrdeleme)*, Yetkin Yayınevi.
- Jaggar, A. M. (2007). *Feminist Politics and Human Nature*. Rowman and Littlefield Publishers: New Jersey.
- Jennings, A.L. (1993). Public or Private? Institutional Economics and Feminism. In *Beyond Economic Man: Feminist Theory and Economics*. Eds. Marianne Ferber and Julie Nelson, pp. 111–130. Chicago: University of Chicago Press.
- Kuiper, E. Sap, J. (Eds.). (1995). *Out of the margin: Feminist perspectives on economics*. Psychology Press.
- MacDonald, M. (1995). Feminist economics: From theory to research. *Canadian Journal of Economics*, 159-176.
- Nelson, J. A. (1992). Gender, Metaphor, and the Definition of Economics. *Economics and Philosophy* 8, no. 1: 103-125.
- Nelson, J.A. (1993). The Study of Choice or the Study of Provisioning? Gender and the Definition of Economics. In *Beyond Economic Man: Feminist Theory and Economics*. Eds. Marianne Ferber and Julie Nelson, pp. 23–36. Chicago: University of Chicago Press.
- Nelson, J.A: (1996). *Feminism, objectivity and economics*. Routledge.
- Nelson, J. A. (1995). Feminism and economics. *Journal of Economic Perspectives*, 9(2), 131-148.
- Power, M. (2004). Social Provisioning as a Starting Point for Feminist Economics. *Feminist Economics* 10(3): 3–19.
- Power, M. (2013). A Social Provisioning Approach to Gender and Economic Life. In *Handbook of Research on Gender an Economic Life*. Eds. Deborah M. Figart and Tonia Warnecke, pp. 7–17. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Pujol, Mi. A. (1992). *Feminism and Anti-Feminism in Early Economic Thought*. Aldershot: Edward Elgar.

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaoeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

Scott, J.W. (1986). Gender: A Useful Category of Historical Analysis, *The American Historical Review*, 91(5), 1053-1075.

Seiz, J. 1993. "Feminism and the history of economic thought." *History of Political Economy* 25, no. 1: 185-201.

Serdaroğlu, U. (2010a). İktisat ve Toplumsal Cinsiyet, Efil Yayınevi: Ankara.

Serdaroğlu, U.(2010b). Feminist İktisatın Bakışı Postmodernist mi?, Efil Yayınevi:Ankara.

Schackelford, J. (1992). Feminist Pedagogy: A Means for Bringing Critical Thinking and Creativity to the Economics Classroom, *American Economics Review*, 82(2), s. 570-576.

Strober, M. (1994) Can Feminist Thought Improve Economics? Rethinking Economics Through a Feminist Lens, *American Economic Review*,84(2):143-147.

Strassmann, D. (1995). Creating a forum for feminist economic inquiry. *Feminist Economics*, 1(1), 1-5.

Williams, R.M. (1993). Race, Deconstruction, and the Emergent Agenda of Feminist Economic Theory. *Beyond economic man: Feminist theory and economics* (der. M.A. Ferber ve J.A.Nelson) içinde, University of Chicago Press.

Wooley, F.R. (1993). The Feminist Challenge to Neoclassical Economics, *Cambridge Journal of Economics*, December 1993, 17:4, s. 485-492.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan ederiz. Aksi bir durumun tespiti halinde *Fiscaoeconomia* Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları (Eğer makalenin birden fazla yazarı varsa doldurulacaktır): Ebru IŞIK makalenin giriş sonuç bölümlerinde ve kavramsal çerçevesinde, ayrıca çalışmanın 2. Ve 3. Bölümlerinde katkı sağlamıştır. Ufuk Serdaroğlu çalışmanın 2. Ve 3. Bölümlerinde sonuç bölümünde ve kavramsal çerçevede katkı sağlamıştır. 1. yazarın katkı oranı: %50, 2. yazarın katkı oranı: %50.

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, *Fiscaoeconomia* has no responsibility and all responsibility belongs to the authors of the study.

Author Contributions: Ebru IŞIK contributed to the study in Introduction, Chapter 2 and chapter 3. Ufuk Serdaroğlu contributed to the study in the CHapter 2, Chapter 3 Conclusion and Theoretical Framework. 1st author's contribution rate: 50%, 2nd author's contribution rate: 50%.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest between the authors.

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaoeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

Traces of Feminist Economics in Turkish Akademia: An Analysis Through Graduate Thesis

Ebru IŞIK, Ufuk SERDAROĞLU

Extended Abstract

Feminist economics can be described as the surprising meeting of feminism and economics. Economics has very strict disciplines boundaries. Feminism, on the other hand, is a system of thinking that aims to cross beyond boundaries. This is why the confrontation of economics and feminism is so surprising.

Feminist economics, which argues that the scope of economics should be expanded to include the women's perspective and women's experiences should be included in economic analysis, has started to find a place in the economics literature in Turkey brand newly. It is interesting that, how this newly discussed topic reflects on academia in Turkey.

The aim of this study is to trace the journey of feminist economics in Turkish academia through graduate theses. In order to reach this goal, it is necessary to briefly talk about what feminist economics is and its history. For this reason, in the first part of our study, besides the history of feminist economics, the subject, model, method and education of feminist economics, which are the basis of our analysis, are included. The arguments we cite in this section also constitute the basis for the analysis we will do in the second part.

In the second part of our study, we tried to reveal the path followed by feminist economics in the Turkish academia, based on the undergraduate theses produced in the fields of 'economics', 'labor economics' and 'women's studies' between 1990-2020. While conducting our analysis in terms of both form and content, we made use of the conceptual framework we presented in the first part. In this section, we also tried to reveal how we determined the theses we examined. We filtered the postgraduate theses that we reached through the national thesis search system in Turkey with the keyword 'economy', since our aim is to establish a relationship with economics. We have also filtered the theses we obtained, in order to connect with feminist economics by grouping them with the keyword's 'woman', 'gender' and 'feminism'. Thus, we classified the theses for three different keywords and analyzed each one separately. The reason we chose these three keywords was because they allowed us to parse theses related to feminist economics. We analyzed the postgraduate theses that we grouped as 'women-economy', 'gender-economy' and 'feminism-economy' for six different periods: 1990-1995, 1996-2000, 2001-2005, 2006-2010, 2011-2020. In this way, we had the opportunity to see the course of postgraduate theses according to years and fields for each category. We presented our examination results in Table 1. Then, in order to deepen our analysis, we presented our evaluations in terms of content and form in three separate tables (Table 2, Table 3, Table 4) for three different categories ('women-economy', 'gender-economy', 'feminism-economy'). Thus, we examined the differences between the categories in terms of form and content according to years and fields. As we stated in the section where we set out the conceptual framework of our study, determining the level of relation between postgraduate theses and feminist economics was very important in order to realize the purpose of our study. In order to reveal this relationship, our aim in our examination in terms of form was to determine whether the theses are familiar with feminist economics. On the other hand, in the examinations we made in terms of content, we wanted to determine

Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2021). Feminist iktisadın Türkiye'deki seyr-ü seferi ve serencamı: Lisansüstü tezler üzerinden bir okuma. *Fiscaoeconomia*, 5(2), 418-453. doi: 10.25295/fsecon.919618

whether those who produced postgraduate theses internalize the women's perspective or not. For this reason, we have included these criteria (familiar with feminist economics and internalize women's perspective) in our tables.

In the third part of our study, we regrouped the findings we obtained in the second part on the basis of the criteria of being familiar with feminist economics and internalizing the women's perspective. Thus, we wanted to reveal which theses can be included in the scope of feminist economics. Table 5 presents the distribution of postgraduate theses, which we think can be included in the scope of feminist economics, by years, keywords and fields. Through table 5, we have demonstrated how feminist economics has followed a path according to years, keywords and fields in the Turkish academia. In this section, we tried to interpret the numerical greatness we put forward in table 5, how feminist economics has been following in the Turkish academy since the 90s, when it was first pronounced, by adding our deductions in the second part.

Finally, in the conclusion section, we put forward the findings of our study as inferences and made evaluations about the future of feminist economics in the Turkish academy. We have concluded that by expanding the boundaries of economics, feminist economics can find more place in Turkey and in the world.